

DE VAL VAN HET SPAANSCH E NEST

Een verhaal uit de jaren 1576 - '78.

door

P. A. Sparenburg Jr.

DE VAL VAN HET SPAANSCH NEST

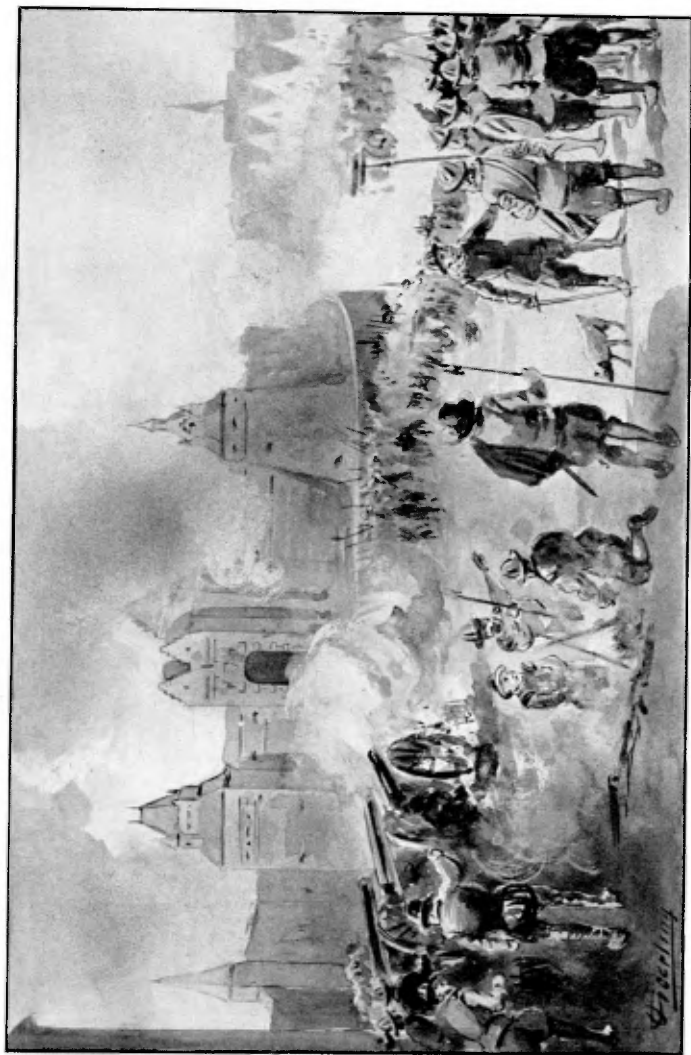
EEN VERHAAL UIT DE JAREN 1576—78

DOOR

P. A. SPARENBURG JR.

NIJKERK — G. F. CALLENBACH

INLEIDING.

De ontruiming van Spaansche soldaten uit en daarna de afbreking van het kasteel »Vredenborch« in 1577 en '78 in het eeuwenoude Utrecht, hadden dit grootsche gevolg, dat de rust en vrede binnen de oude bisschopstad voorgoed waren teruggekeerd.

Om de waarde van deze geschiedkundige gebeurtenis ten volle te kunnen begrijpen, is het noodig, dat we eenige oogenblikken onze aandacht op een stuk geschiedenis vestigen, waarna wij dan in verhaaltrant het verdere verloop van »Vredenborch« willen gadeslaan.

*) Omtrent het alleroudste Utrecht zijn weinig bijzonderheden bekend. Men meent, dat keizer Nero (in 54—68 nà Christus) in dit gedeelte van ons land een kasteel »Trajectum« (Trecht) gebouwd heeft en dat rondom dezen burcht, welke in latere jaren werd verwoest doch weder opgebouwd, de Romeinen gedurende 400 jaren hun nederzetting hadden.

Nà den aftocht der Romeinen kwam de burcht nu eens weder in de macht der Friezen, dan weder in die der Franken, al naarmate de een of ander hier de heerschappij voerde.

*) Ontleend aan „Oud-Utrecht” door Dr. J. H. Gunning en „Historische wandelingen door Utrecht” door Dr. H. J. Broers.

Tegen het einde der 7e eeuw stichtte de bisschop Willebrord, onder heerschappij der laatsten, binnen den burcht een *m u n s t e r* of klooster ter eere van St. Salvador (de Heilige Verlosser), bouwde een door de heidensche Friezen destijds verwoeste kapel weder op en wijdde deze toe aan St. Maarten, der Franken Schutzpatroon.

Zoowel Willebrord als Bonifacius deden ontzaglijk veel moeite, om onder de ruwe Frankische christenen zachte zeden te bevorderen, terwijl de Frankische koningen velerlei goederen en voorrechten schonken, beide aan kerk en klooster, waardoor hun invloed sterk toenam.

Gaandeweg werd de bevolking grooter, aan wier hoofd de bisschop stond, terwijl het koninklijk gezag door den graaf vertegenwoordigd werd, totdat dit in het jaar 1224 aan den bisschop overging.

In de tweede helft van de 9e eeuw (ongeveer in 856 en later in 863) kwamen de woeste Denen »de Noormannen« den burcht »Trecht« met al zijn sterkten, kerken en kloosters, aanvallen en er bezit van nemen, doch in 917 kwam er weder een wettige bisschop binnen de oude wallen terug, door wien deze weder werden versterkt en opgebouwd. Bisschop Balderik was de eerste bisschop, die de stad Utrecht in het jaar 934 van *m u r e n* voorzag, om haar tegen de woeste Noormannen te beschermen.

Van nu aan begon het oude Utrecht zich uit te breiden, te meer, naarmate de zetel der bisschoppen en die der grafelijke of koninklijke heeren in welvaart toenam. Dringend gevoelde men behoefte, om de grenzen naar buiten uit te breiden; daardoor ontstond langzamerhand de »buitenstad,« of »U i t-Trecht,« zoodat men ten slotte onder verschillende bastaardvormen *) begon te spreken van *U t r e c h t*.

*) Ut-trec; Ut-trech; Ute-recht; Ut-trecht; Utert; Uitert; Uyttrecht; Ultra-Trajectum.

In 1528 moesten de bisschoppen hun wereldlijk gezag aan Karel V afstaan of overdragen.

Toen Karel V het wereldlijk gebied van de grijze Bisschopstad overnam, liet hij in 1528 een kasteel bouwen, het vóór 1300 gebouwde Sint-Katharijnneklooster afbreken, naar hij voorgaf, tot haar bescherming tegen de vijanden van buiten; doch feitelijk was het bestemd tegen de Utrechternaren zelve. Op den voorgevel had hij met gouden letters doen schrijven: *)

Arx dicor pacis,
A quito condita Carlo,
Grata bonis stativ,
Sed ferrea virga malignis.«

Hetgeen in het Hollandsch zeggen wil:

»Ik heet »Vredenborch,«
Door den Vden Karel gesticht,
Een liefelijk toevluchtsoord voor de goeden,
Maar een ijzeren roede voor de boozen.«

Hij noemde deze sterkte »Vredenborch«, ter herinnering aan den vrede, dien hij te Gorinchem op den 5den October 1528 met den hertog van Gelre gesloten had. Aan de zuidzijde verrezen drie bolwerken, ook alweder, naar het heette, tot beveiliging van de stad.

Ten tijde van ons verhaal werd dit kasteel bewaakt door een Spaansche bezetting, onder bevel van den bevelhebber Sanchio d'Avila.

---

*) „Historische wandelingen door Utrecht“ door Dr. H. J. Broers.

HOOFDSTUK I.

DE TWEE VRIENDEN.

De torenklok van St. Geerten liet haar drie slagen in den nanoen hooren, toen een tweetal mannen door de Tolsteegpoort, aan de zuidzijde de stad Utrecht binnentrad.

Het was een zonnige zomernamiddag van het jaar 1576 en drukkend warm. Wie niet noodzakelijk naar buiten behoefde, bleef binnenshuis of zocht een schaduwrrijk plekje op. Men kon het ons tweetal aanzien, dat de warmte ook op hen haar invloed had, het zweet gutste hun van het hoofd, dat bedekt was door een breedgeranden hoed. Hun kleeding bestond uit een kort wambuis, met zilveren knopen vastgemaakt, terwijl een korte wijde broek hun beenen halverwege bedekte. Een paar zwarte kousen en lage schoenen, voorzien van zilveren gespen, voltooiden hun verdere kleeding, terwijl een kort rapier aan hun zijde hing, dat in tijd van nood zeker niet ongebruikt zou worden gelaten.

Trouwens, het krijgshaftig voorkomen van den oudste van het tweetal, iemand van 45 jaren, gaf genoeg te zien, dat hij het ook wel zonder wapen

zou afkunnen, indien er gevaar dreigde. Men kon het hem aanzien dat hij meermalen met den vijand was slaags geweest ; dat bewezen de vele litteekens op zijn voorhoofd en op zijn wangen, vlak bij zijn kroesbaard, duidelijk genoeg. En toch boezemde zijn geheele persoon reeds bij den eersten oogopslag vertrouwen in.

Dat was ook het geval met den jongste, een eenzaam poorter uit Utrecht en behoorende tot het gilde der lakenwevers. Beiden behoorden tot de »nije leere.«

»Welk een voorrecht, waarde vriend Van Dalen,« begon de oudste van ons tweetal, toen zij de Twijestraat waren doorgelopen en de Oude Gracht overgingen, »dat ik weder binnen onze goede stad Utrecht mag verkeerem. Den Heere zij daarvoor dank. In geen jaren heb ik haar weêrgezien. Maar ook u mag ik mijn dank niet onthouden, dat gij mij voorloopig bij u in huis wilt nemen en« . . .

Kom, kom, Van Bergen,« viel de ander den spreker in de rede, »dat is nu niet de moeite waard om daarover te spreken. Ik ben eveneens van harte verheugd, dat ik mijn ouden vriend weer in gezondheid mag terugzien ; en wat de huisvesting betreft, zegt de Psalmddichter niet, dat het zoo heerlijk is, wanneer de zonen van hetzelfde huis als broeders samen wonen en daardoor de broederlijke liefde niet verdoofd wordt?»

Gedurende eenige oogenblikken liepen onze beide vrienden stilzwijgend voort, beiden in hun eigen gedachten verzonken.

Na eenigen tijd sprak Van Dalen, terwijl hij zich het zweet van 't voorhoofd wischte : »We hebben reeds geruimen tijd geloopt en hebben nog een eind te wandelen, voordat we thuis zijn, laten we ons daarom met een potteke bier verfrisschen.«

»Zeer gaarne,« gaf Van Bergen ten antwoord. Bij de Corte Smeestraat gekomen, in welke

straat een groot gedeelte der leden van het smids-gilde woonde, traden zij een taveerne of »herberghe« binnen en zetten zich bij het hoekraam neder. Spoedig stonden de kroeskens met schuimend bier voor hen en verkwikten zij zich aan den verfrisschenden drank.

»Nu moet ge mij intusschen eens vertellen, hoe het u bij het leger gegaan is,« sprak Van Dalen.

»Met genoeg,« gaf de ander ten antwoord, na een fiksche teug uit den kroes genomen te hebben.

»Zooals ge weet, ben ik na den dood mijner ouders in het leger gegaan van Prins Lodewijk van Nassau. Het ging er warm toe, daar bij Heiligerlee, en niet minder toen ik later dienst nam onder de Watergeuzen. In 1572 ging het door een »toeval«, zouden we zeggen, doch het is niet anders dan de hand des Heeren, op Den Briel los, dat we op den 1sten April verlost van het juk der Spaansche soldaten. Ook velen gevangenen, die door de Spanjaarden waren opgesloten op de Noorderpoort, konden we de vrijheid hergeven. 't Volgende jaar was ik op de Zuiderzee en in 1574 hadden we het voorrecht om aan het ontzette Leiden hulp te bieden. Ik heb vele smartelijke tooneelen bijgewoond, doch indien gij de uitgehongerde Leidenaars gezien hadt, dan zoudt ge met innig medelijden bewogen zijn geworden. Ze waren uitgehongerd, in één woord. Honden en katten waren geslacht om tot voedsel te dienen, de armsten zochten op de mesthoopen of er nog een en ander te vinden was, om hun razenden honger te stillen. En toen we eenmaal binnen de veste waren, toen zag men heel Leiden, voor zoover het nog niet van honger omgekomen of aan de pest bezweken was, op straat zich te goed doen aan het brood en de haring, die we hun konden uitreiken.

Doch ik was nu het zwervende leven moede; ik vroeg eenige maanden geleden mijn ontslag aan en

spoedde mij hierheen en had de blijdschap u even buiten de stad te ontmoeten. Misschien kan ik mijn diensten hier wel aanbieden, indien ze noodig mochten zijn. Doch vertel gij mij nu eens, wat er hier in onze oude bisschopstad in de laatste jaren is geschied.«

Van Dalen voldeed aan zijn verzoek en deelde hem een en ander mede van den woeligen tijd, die er in 1566 en later in Utrecht was geweest en besloot zijn mededeelingen met de woorden: »Vijf jaren geleden kwam de hertog van Alva met 10 vendelen soldaten; zij roofden en plunderden en moordden, zooveel zij konden. Steeds meer en meer werd de bezetting op het kasteel »V r e e b u r g« versterkt, daar ook hier de 10de penning niet werd afgedragen aan Alva.

Doch op 3 April in '72 kwam er eenige verademing. De graaf Van Bossu, die nà zijn gevangenneming in onzen dienst is overgegaan en op 't oogenblik onze stadhouder is, vertrok met het grootste gedeelte der troepen uit »V r e e b u r g« naar Den Briel om te trachten deze stad van de Watergeuzen te hernemen, doch de bevelhebber d'Avila bleef met zijn Spanjaarden op 't kasteel. En die sinjeur is niet te vertrouwen, want, toen op 17 December in '74 een bende oproerige soldaten de S i n t C a t h a r i j n e p o o r t trachtte te bemachtigen, bleef de bezetting van het kasteel rustig toezien. Daardoor werd de haat tegen alles, wat Spanjaard heet, meer en meer aangewakkerd. Nøg vertoeft d'Avila met zijn manschappen op »V r e e b u r g«. Wanneer zullen we eindelijk van dien gehaten Spanjool eens verlost worden !«

Met belangstelling had Van Bergen alles aangehoord en ook de waard, die eveneens tot de »nije leere« behoorde, had meermalen goedkeurend geknikt. Van Dalen wist, dat hij hiertoe behoorde;

anders zou hij het niet gewaagd hebben op deze plaats zoo openhartig den toestand van Utrecht te bespreken, want de Spaansche bevelhebber had in de stad vele spionnen.

»Kom, Van Bergen,« hernam Van Dalen, »het is bijna vier uur in den nanoen, we zullen mijn vrouwke gaan opzoeken.«

Na den waard betaald te hebben, ging ons tweetal naar de woning van Van Dalen, die zich bevond in de *Lakensnijdersstraat*, en achter uit kwam in de *Merssegast*.

HOOFDSTUK II.

DE SPION.

Van Dalen was met zijn onverwachten gast thuisgekomen en, na de werkplaats te zijn doorgedaan, waar de aanwezige gezellen den baas en den vreemdeling gegroet hadden, had hij zijn vrouw geroepen om met zijn ouden vriend kennis te maken. Weldra was deze vol ijver aan het werk om den onverwachten gast, dien zij eenige weken »te waardschap« zou hebben, van brood en bier te voorzien.

»Bij den heiligen Sint Maarten, onzen goeden schutspatroon,« mompelde een der knechten in zich zelve, toen ons tweetal in de huiskamer verdwenen was, »wie zou die vreemdeling zijn? Dat moet ik van avond eens aan mijn vriend Varos op het kasteel vertellen. Misschien mag ik dan den bevelhebber zelf wel spreken en schieten er voor mij wel een paar Philipsdaalders over.«

Bij het laatste gedeelte zijner overdenking begonnen de oogen van den knecht te glinsteren. Hoewel tot de »alleen Zaligmakende Kerk« behorende, diende hij meer den Mammon dan deze. Toch had de geestelijkheid niet over hem te klagen. Hij bezocht getrouw de Kerk en »de misse«, meenende door het doen van goede werken den hemel te zullen binnengaan; doch zijn ziel ging verloren onder den dorst naar geld. Die rampzalige dorst naar geld, dat steeds woekeren om veel geld bij elkander te krijgen, had hem er toe verlaagd, om zijn medeburgers voor een handjevol geld te verraden. Bovendien meende hij, dat het hem, als een getrouw zoon der Moederkerk, als een welgevallig werk zoude worden toegerekend, indien hij afbreuk zou kunnen doen aan de meer en meer toenemende macht der »Lutheranen« en dezen, de aanhangers van de »nije leere«, terug te brengen tot de »alleen Zaligmakende Kerk« en ze te stellen onder de heerschappij van den Spaanschen koning.

Het was hem gelukt met een der onder-bevelhebbers van het kasteel kennismaking aan te knoopen. Reeds aanstonds had deze bemerkt welk een gewillig werktuig hij zou kunnen zijn en had daarom in een nadere vriendschap toegestemd. Tevens liet hij hem meermalen gevoelen, dat de bevelhebber d'Avila zijn diensten niet onbeloond zou laten. Steeds moest hij zijn oogen en ooren maar goed openhouden en, wanneer hij het minste of geringste bemerkte onder de burgerij, dan was het noodzakelijk dat dadelijk op het kasteel mede te deelen, aangezien den bevelhebber er veel aan gelegen was, volkomen op de hoogte te blijven van het doen en laten der poorters.

Met ongeduld wachtte hij den tijd af, dat de werkzaamheden zouden eindigen; toen eindelijk de klok haar zes slagen in den nanoen had doen hooren,

werd het gereedschap opgeborgen en was de werkplaats eenige oogenblikken later in volkomen rust.

Onze spion kwam, na een grooten omweg gemaakt te hebben, tegen zeven ure van uit de Sint-Elizabethstraat, langs het Sint-Elizabethklooster, bij den ingang van het kasteel aan. De schildwacht, die op een der bastions heen en weder liep en hem herkende, riep den poortwachter toe de poort te openen. Deze haastte zich de zware grendels van de deur te schuiven, waarna de spion, toen de deur geopend was, de poort doorging, terwijl de deur achter hem weder dadelijk gesloten werd.

»Wel heerschap, wat nieuws?« vroeg de poortwachter in gebroken Hollandsch, toen zij beiden door de poort het binnenplein van het kasteel opstapten.

»Nogal,« gaf de spion kortaf ten antwoord; »ik zou hopman Varos wel willen spreken.«

»Niet thuis,« gaf de Spanjaard tot bescheid.

»Zoo, waar is hij dan?« vroeg de ander, nu stil blijven staande.

»Ja, bij Sint Lucius, waar is hij? stad in, gauw terug,« antwoordde de krijgsman. »Gaat naar de wacht!«

De spion volgde den raad van den Spaanschen soldaat op, ging verder het plein over, waar eenige kinderen van de gehuwde soldaten aan het spelen waren. Zoodra zij den poorter gewaar werden, dien zij meermalen gezien hadden, begonnen zij te roepen »merluos,« hetgeen de spion hield voor een soort van vriendelijke begroeting. Glimlachend groette hij de kleinen daarom terug, waardoor zijn gezicht er nog »merluosachtiger« d.w.z. »stokvischachtiger« begon uit te zien. Hij richtte zijn schreden naar een links van de voorpoort staand klein gebouw, waar de hoofdwacht van het kasteel verblijf hield. Een weinig verder naar links had de bevelhebber zijn kwartier in de nog in goeden staat verkeerende over-

blijfselen van het voormalige Sint Catharijneklooster, terwijl aan de andere zijde van dit gebouw de soldaten verblijf hielden.

Eenige soldaten hielden zich in de kamer van de hoofdwacht onledig met het voor hen zoo geliefkoosde dobbelspel, waarbij het nogal luidruchtig toeging, en de tinnen kroes met bier herhaalde malen geledigd werd.

Bij het binnenkomen van den spion staakten zij een oogenblik hunne gesprekken en begroetten hem met wat meer vriendelijkheid dan hun kinderen zooeven gedaan hadden, boden hem met »broederlijke« gastvrijheid een kroes bier aan, dien de trouwelooze poorter niet afsloeg, waarna zij weder met hun spel voortgingen.

De spion zette zich op een bank neder en wachtte ongeveer een half uur, toen de poortwachter hem kwam mededeelen, dat hopman Varos was teruggekeerd en hem wachtte.

Niet lang daarna zaten beiden tegenover elkander en deelde de spion den hopman het bezoek van den vreemdeling bij zijn patroon mede.

»Hoe zag hij er uit, Kwater?« vroeg Varos.

De aangesprokene beschreef het uiterlijk van den vreemdeling, den gast van zijn patroon, en voegde er bij: »Hij is zeker een gewezen krijgsman; zijn geheele houding bewijst dat.«

»Het beste is,« hernam de Hopman, »dat ge goed toelustert naar hetgeen er in de kamer gesproken wordt; tracht verder vriendschap met hem aan te knopen en doet alsof gij meer van de nieuwe leer wenscht te hooren. Pater Leonius, die ook meermalen hier komt, zal u volkomen absolutie geven. Misschien komt ge dan wel te weten, wat voor plannen die vreemdeling heeft en kunt ge het ons . . . «

»Heer Hopman,« onderbrak een binnenkomende soldaat, de bevelhebber wenscht u te spreken.«

»Ik kom,« gaf Varos den soldaat ten antwoord, terwijl hij opstond; zich tot Kwater wendende, zeide hij tot hem:

»Wacht nog een oogenblik, ik zal je mededeeling aan den bevelhebber overbrengen.«

Kwater knikte goedkeurend en bleef achter. Kort daarna kwam de soldaat weder binnen met verzoek hem te willen volgen naar den bevelhebber. Met kloppend hart over de »eer«, die hem te beurt viel, volgde hij den Spanjaard en trad na eenige oogenblikken binnen bij den bevelhebber.

d'Avila zat in zijn prachtig ingericht vertrek aan een gebeeldhouwde tafel, waarop een aantal kaarten der stad lag, terwijl Varos aan zijn rechterzijde stond en eenige andere hoplieden verder om de tafel waren geschaard.

Bij het binnentreden van Kwater keek d'Avila op en mompelde »e c h a l a s« (wat een boonestaak) terwijl de hoplieden met moeite een glimlach onderdrukten.

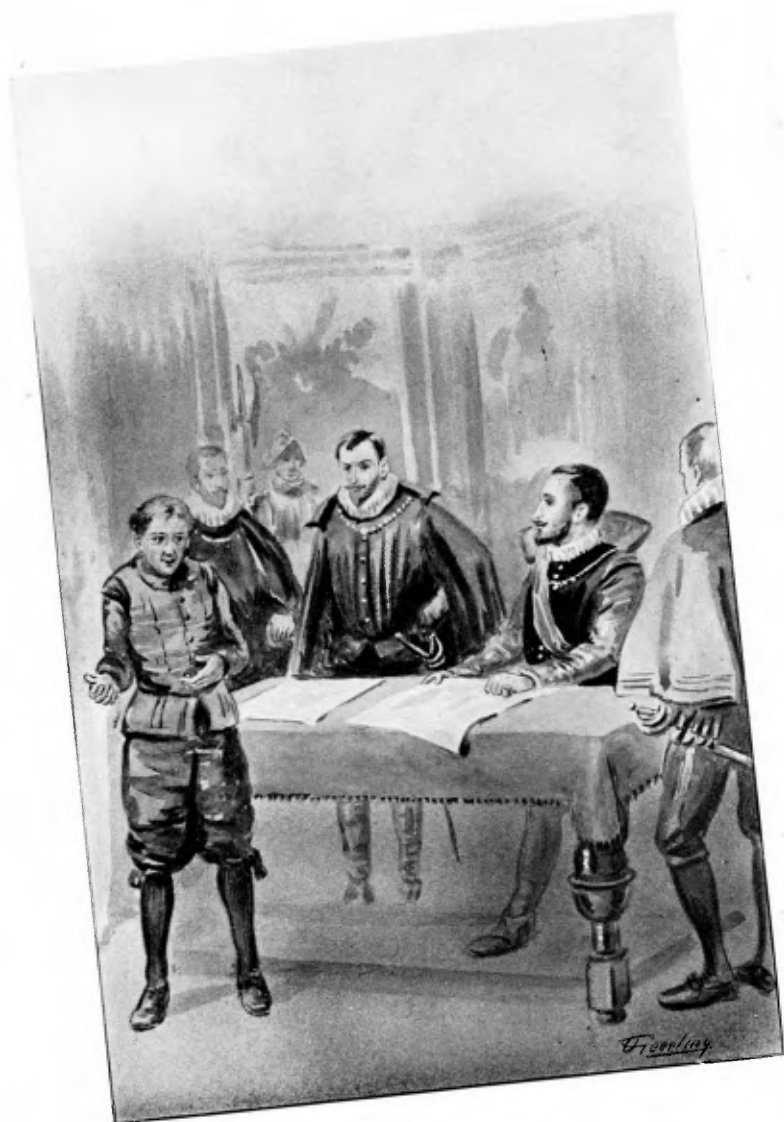
Kwater had niet de minste bewustheid van den indruk, dien hij maakte, doch boog zich voor d'Avila, waarna hij wachtte totdat de bevelhebber hem aansprak.

»Wel heerschap, wat weet ge ons te vertellen?« vroeg d'Avila, terwijl hij den spion met zijn doorringende oogen aanzag.

Kwater streek met zijn rechterhand door de vijf en twintig haren, die hij nog op zijn schedel had (zijn hoed had hij vanwege de »eer« in de hoofdwacht laten liggen) wreef met de andere langs zijn gezicht en deelde toen den bevelhebber mede wat hij wist.

»En hoe is het in de stad gesteld?« vroeg d'Avila.

»Veel heb ik nog niet kunnen vernemen, heer,« antwoordde de spion; »wel meende ik gehoord te

hebben dat men overal de wallen wil versterken voor de buitenzwervende soldaten, terwijl de verschillende poorten met meer manschappen zullen worden versterkt.«

»Dat gaat zeker dan tegen het kasteel?« was de vraag van den bevelhebber.

Wel mogelijk, heer,« gaf de verrader ten antwoord.

d'Avila bleef eenige oogenblikken in gedachten verzonken en, zich tot zijn officieren wendende, zeide hij tot hen in het Spaansch: »We zullen op onze hoede moeten zijn en trachten het kasteel eveneens te versterken. Ik twijfel niet, of er broeit wat in de stad tegen Vreeburg«. Op den een of anderen dag waagt men een aanval op ons en daartoe dienen we maatregelen te nemen, hoewel dat ons zeer moeilijk zal vallen. We hebben weinig soldaten in het kasteel. De verschillende bastions moeten goed bezet blijven om een aanval af te slaan, doch dan bestaat de geheele reserve uit twintig tot dertig soldaten.«

De hoepelingen knikten ten teeken van instemming. Zich weder tot Kwater wendende, die van het gesprokene natuurlijk geen woord verstaan had, doch meende, dat het over hem ging, zeide de bevelhebber: »Tracht verder nog een en ander te weten te komen en deel het ons dan mede.«

Kwater maakte met zijn »merluos« hoofd weder een buiging. Op een wenk van d'Avila verliet hij het vertrek, nadat hopman Varos hem eenige blinkende Philipsdaalders in de hand had gestopt.

De soldaat, die hem bij den bevelhebber had gebracht en vóór de deur op wacht had gestaan, bracht hem nu weder naar de poort, waar de poortwachter hem verder uitgeleide deed. Weldra stond de spion buiten en spoedde zich, met het loon van zijn verraad, door de donkere straten naar zijn woning.

HOOFDSTUK III.

EEN GEWICHTIGE BESPREKING.

Niet alleen dat de burgerij meer en meer haar best deed om de wallen der stad te versterken, doch ook de Spaansche bevelhebber was nu ijverig in de weer het kasteel aan de stadszijde te versterken, als ware hij bevreesd dat op den een of anderen dag de poorters het in hun hoofd zouden krijgen een aanval te doen op »Vredenborch«.

Op zijn vraag, waarom de wallen der stad meer en meer werden versterkt, gaf de stedelijke regeering ten antwoord, dat zulks geschiedde ter voorkoming van een overrompeling van de zijde der Waalsche en Duitsche benden, die stroopende en plundrende buiten de stad zwierven.

»Praatjes,« bromde d'Avila, toen hopman Varos terugkwam van »Hazenberg« en deze boodschap van daar voor den bevelhebber medebracht. »Praatjes zijn het en niets anders, want de inlichtingen van onzen poorter schijnen mij nu geheel en al juist. Doch ik zal ze wel in toom houden. Indien ze voortgaan met allerlei maatregelen te nemen tegen het kasteel, dan zal ik van mijn kant hun laten zien, dat ik volkomen met hun plannen op de hoogte ben. Die poorter schijnt me een goede aanwinst voor onze zaak te wezen, want hij kan ons gedurig van de plannen der stedelijke regeering en die der burgers op de hoogte houden en dat is me wel een honderd daalders waard.«

Na dit gesprek gaf hij zijn soldaten last het kasteel aan de stadszijde zooveel mogelijk te versterken.

Dat deze daad van tegenweer voor de burgerij

niet verborgen bleef, laat zich begrijpen. De verhouding tusschen de poorters en d'Avila kreeg dan ook meer en meer een vijandig karakter. Wèl werd iederen avond het wachtwoord van de schutterij op het kasteel gebracht, waardoor de regeering den bevelhebber als gezaghebber over Utrecht bleef erkennen, doch dat was slechts uiterlijke vertooning, daar men intusschen voortging met allerlei maatregelen te nemen, om zich te versterken tegen den Spanjaard.

»Heb je het gehoord?« vroeg eenige weken na het verhaalde in ons vorig hoofdstuk een der knechten van Van Dalen aan zijn kameraden, toen zij in het schaftuur hun boterham opaten, »gisterenavond hebben we vergadering gehad onder den »L i n d e b o o m« op het S i n t - J a n s k e r k h o f.«

»Zoo!« riep een ander uit, »wie zijn die »we«?«

»Wel,« hernam de eerste spreker, »de knechten der verschillende Gilden. Peter Jansen van het smidsgilde kwam mij halen om met nog anderen te spreken over het kasteel. De gast van onzen baas was er ook en de baas vanzelf.«

Bij het hooren van deze laatste woorden begreep Kwater, die met een kroes bier vóór zich zat, dat er bepaald iets bijzonders te doen was en daarom trachtte hij zich in het gesprek te mengen. »Dat had men al lang moeten doen,« zeide hij, toen de eerste spreker had uitgesproken.

»Daar kan ik je geen ongelijk in geven, alleen komt het er maar op aan, wie het eerst begint. Reeds lang is dat kasteel het vrije Utrecht een doorn in het oog; we zouden het wàt gràag kwijt willen zijn, maar niemand durft de hand daarvoor uit de mouw te steken, hoewel er toch nu zoo zachtjes aan een begin aan gemaakt zal worden.«

»Zoo?« vroeg de spion verwonderd.

»Zooals ik zeg,« hernam de argelooze knecht; »wanneer we allen elkander helpen en doortasten,

dan zal het niet lang meer duren of de Spanjaarden zullen verdwijnen. Doch de geestelijkheid zit ons in den weg; vooral de paters der Minrebroeders, die heulen het sterkst met de Spanjaarden en vooraan staat pater Leonius, die meermalen bezoeken brengt op het kasteel.»

»Gij zijt goed op de hoogte van hetgeen er om u heen gebeurt,« zeide Kwater en nam zich voor nu de meest mogelijke voorzichtigheid in acht te nemen met betrekking tot zijn verhouding met den Spaanschen bevelhebber.

Dat moet wel,« hernam Rudolf, de knecht, »indien de zaak van onze goede stad je na aan het harte ligt.«

Jammer dat hij wat àl te rondborstig was tegenover ieder, met wien hij in aanraking kwam. Had Rudolf kunnen vermoeden welk een gevaarlijk persoon Kwater was, hij zou zich er wèl voor gewacht hebben, hem iets mede te deelen. Nu hij niet de minste erg had in het verraad van zijn kameraad, ging hij voort met spreken, terwijl de spion van zijn kant hem steeds vragen stelde, zoodat het gesprek door hen tweeën gevoerd werd en de anderen bleven luisteren.

»Ik heb er meermalen aan getwijfeld,« zeide Kwater huichelend, »of de »nije leere«, waartoe gij allen behoort, niet beter is dan de Roomsche leer. Soms tijds meende ik, dat gij allen dwaalt door den rug te keeren naar de Moederkerk en te ontkennen dat de heilige Maagd onze voorspraak is, wanneer wij goede werken verrichten, en dan weer denk ik, dat onze goede werken ons niet zullen helpen en . . .

Onder het uitspreken van deze laatste woorden was de deur geopend en de baas trad met zijn gast de werkplaats binnen. Van Bergen kon niet nalaten, toen hij deze woorden gehoord had, tot Kwater te zeggen: »In dat laatste hebt gij volkomen gelijk, mijn vriend.

Niet onze werken, maar het bloed van Jezus Christus, Gods Zoon, reinigt ons van onze zonden. Daarom zegt dan ook de Apostel :

Daarom zal uit de werken der Wet geen vleesch gerechtvaardigd worden voor Hem ; want door de wet is de kennis der zonde. Maar nu is de rechtvaardigheid Gods geopenbaard geworden zonder de wet, hebbende getuigenis van de Wet en de Profeten, namelijk de rechtvaardigheid Gods door het geloof van Jezus Christus, tot allen en over allen, die gelooven, want er is geen onderscheid. Want zij hebben allen gezondigd en derven de heerlijkheid Gods ; en worden om niet gerechtvaardigd, uit Zijne genade, door de verlossing, die in Christus Jezus is.«

Een oogenblik heerschte er in de werkplaats een diep stilzwijgen, toen deze woorden vol heiligen ernst waren uitgesproken. Ook de spion was ontroerd en in zich zelve moest hij bekennen, dat deze woorden meer te zeggen hadden dan alles wat hij in de Moederkerk gehoord had. Doch zoo vluchtig als zij over hem gekomen waren, zoo spoedig waren de woorden weer uit zijn hart bij de gedachte aan het onderhoud met den Spaanschen bevelhebber. Die woorden brachten hem geen blinkende geldstukken in den zak en daarom . . . weg er mee !

Indien gij wilt, mijn vriend,« vervolgde Van Bergen, dan konden we 's avonds wel eens met elkander hierover praten.«

Ik zal er eens over denken,« antwoordde de hui-chelaar en, nadat de baas met zijn gast in de kamer was gegaan, trachtte hij het gestaakte gesprek over hetgeen er onder den »Lindeboom« had plaats gegrepen, weder te hervatten.

Ge zoudt ons nog vertellen, Rudolf,« begon Kwater, wat er gisterenavond besproken is geworden.«

Ge moet dan weten,« begon Rudolf, die zich nu

als een persoon van gewicht begon te beschouwen, »dat men voornemens is te trachten de Spaansche bezetting van »Vreeburg« te verdrijven. Dat de bevelhebber d'Avila niet uit zich zelf zal gaan, is te begrijpen en daarom zal er getracht worden om door het een of ander middel tot dat doel te geraken.

In trouwe, de verhouding tusschen den bevelhebber en de burgerij wordt er met den dag niet beter op. Het kasteel wordt aan de stadszijde meer en meer versterkt, terwijl het geschut van »Vreeburg« op den een of anderen tijd ons nog leelijke parten zou kunnen spelen. We zouden ons eveneens van zwaar geschut moeten voorzien, doch daarvoor ontbreekt ons het geld.

Gisterenmorgen zijn de leden van den Raad vergaderd geweest om over het geschut te spreken. Men sprak eerst van een nieuwe belasting te heffen om daarvoor geschut aan te schaffen, doch men liet dat plan zeer spoedig varen, omdat men begreep dat die belasting weinig of niets zou opbrengen.«

»En wat wil men dan doen?« vroeg de spion, verheugd over al het nieuws, dat hij nu hoorde en waarmede hij weldra zijn voordeel zou kunnen doen.

»Eenvoudig dit, men wil aan den Aartsbisschop, die reusachtige sommen moet bezitten, geld ter leen vragen tegen een behoorlijke rente, om daarvoor dan het hoognoodige geschut te laten vervaardigen . . .«

»Of de Aartsbisschop het geven zal, is een tweede vraag,« liet een der andere knechten zich hooren. »Hij schijnt nogal van hou-vast te zijn.«

De klok liet nu haar vier slagen hooren, een teeken dat het schaftuurtje voorbij was. De knechts stonden op en waren binnen cenige oogenblikken weder aan den arbeid.

Een paar uur later was hun dagtaak af en zij verlieten de werkplaats, om zich naar hun woningen te begeven, behalve Kwater, die, na een grooten om-

weg, zijn schreden richtte naar het kasteel en, na een oogenblik daarvóór te hebben gewacht, door de poort verdween.

Een half uurtje later zien we hem, met een grijns-lach op het gezicht, weder buiten komen, zijn rechterhand op zijn wambuis houdende, waarin het Judasgeld gestoken was, en . . . was de Spaansche bevelhebber op de hoogte gesteld van de plannen der burgerij en stedelijke regeering.

HOOFDSTUK IV.

BIJ DEN AARTSBISSCHOP.

De vossen hebben hollen en de vogelen des hemels nesten, maar de Zoon des menschen heeft niets, waar Hij Zijn hoofdkannederleggen.«

Zoo er in de 16e eeuw een huis mocht gevonden worden, welks bewoner behoorde tot de Dienaren des Heeren, of meende daartoe te behooren, hetwelk door uit- en inwendige pracht een scherpe tegenstelling vormde met de bovenvermelde woorden van onzen gezegenden Heiland, dan was het zeker wel het paleis van den heer Frederik Schenk van Toutenburg, ten tijde van ons verhaal Aartsbisschop te Utrecht.

Zijn paleis wedijverde in pracht met die van koningen en keizers. Het was in gothischen stijl opgetrokken en gaf reeds van buiten af gezien een groot-schen aanblik. Doch de pracht van binnen ging alle beschrijving te boven.

Op een morgen van een der laatste dagen van de maand November zat de 75-jarige Aartsbisschop in zijn vorstelijk ingericht studeervertrek vóór zijn met groen laken bekleede gebeeldhouwde schrijftafel. Daarop lagen allerlei beschreven papieren met nog eenige boekwerken, terwijl aan een tweetal wanden van het vertrek groote boekenkasten waren geplaatst.

Donkerroode, met goud en zilver doorwerkte gordijnen hingen voor de ramen, die uitzicht gaven op het **B i s s c h o p s p l e i n**.

De Aartsbisschop, gekleed in vol ornaat wanneer het een «officieele audiëntie» gold, was niet alleen in het vertrek. Bij hem bevond zich, behalve zijn geheimschrijver, de prior van het klooster der Regulieren. Beiden waren in druk gesprek gewikkeld over den toestand van het klooster, terwijl de geheimschrijver, eveneens tot den geestelijken stand behorende, het besprokene zat op te teekenen.

Midden in hun gesprek werd er aan de fraai gebeeldhouwde deur geklopt en, nadat de Aartsbisschop een schel in beweging had gebracht ten teeken, dat de klopper kon binnentreden, werd de deur geopend en een lakei trad binnen.

«Eenige afgevaardigden van de stedelijke regeering vragen Uwe. Hoogwaardigheid een onderhoud voor een dringende zaak,» zeide de lakei.

«Laat de heeren binnenkomen,» gaf de Aartsbisschop ten antwoord, waarna de dienaar het vertrek verliet.

De prior maakte aanstalten om de kamer te verlaten, doch met vriendelijk gebaar beduidde de Aartsbisschop hem te blijven en het onderhoud bij te wonen.

Eenige oogenblikken later kondigde een tweede geklop aan de deur de komst der heeren aan, die op het bekende teeken van den Aartsbisschop door den lakei werden binnengeleid.

Na een diepe buiging voor den hoogen geestelijke gemaakt te hebben, zetten zij zich op een wenk van dezen in de gebeeldhouwde zetels om de groene tafel.

Eenige oogenblikken heerschte er een stilzwijgen in het vorstelijk ingerichte vertrek ; daarop nam een der Schepenen, de heer Van Rijnveldt, het woord en sprak : »Een dringende aangelegenheid noodzaakt den Raad Uwe Hoogwaardigheid een verzoek te doen, hetwelk, naar wij hopen, Uwe Hoogwaardigheid in ernstige overweging zal nemen en daarna toestaan.«

En welk verzoek is dat?« vroeg de Aartsbisschop.

Het zal Uwe Hoogwaardigheid wel bekend zijn, in welken toestand wij verkeerden. De burgerij wordt steeds in vreeze en angst gehouden voor een uitval der Spaansche bezetting van het kasteel Vredenburg. Zeer gaarne zou men de bezetting uit Utrecht weg willen hebben, doch de pogingen, die daartoe zijn aangewend, hebben helaas schipbreuk geleden. Men heeft getracht den Spaanschen bevelhebber door een som gelds over te halen het kasteel te verlaten, doch hij heeft zulks geweigerd. Zelfs zijn we te weten gekomen, dat d'Avila voornemens is geweest om met behulp van Waalsche soldaten de stad té overrompelen. Vooral door dit laatste wordt de burgerij steeds in angst gehouden, zoodat men trachten wil met geweld tot uitdrijven van de bezetting te geraken. Doch, om hierin te slagen, ontbreekt ons het benodigde geschut en wat de hoofdzaak is, geld om dat geschut aan te schaffen.

Sommige rijke en aanzienlijke burgers, waaronder hopman Van Leemputte, hebben reeds een som gelds beschikbaar gesteld, doch dit is nog lang niet voldoende om in die dringende behoefte aan geschut te voorzien.

De Raad heeft nog overwogen een nieuwe belas-

ting uit te schrijven, doch heeft dit plan laten varen omdat er weinig of niets zou inkomen. Daarbij komt nog een nieuwe vreeze: wanneer de Spaansche soldaten een uitval zouden willen doen, treffen we alle kans, dat de Duitsche troepen in de stad, die in geruimen tijd geen soldij hebben ontvangen, tot den vijand zullen overloopen, waardoor de stad aan geheele plundering zal zijn prijsgegeven.«

»En heeft de Raad dan geen hulp gevraagd aan anderen buiten Utrecht?« vraagde de Aartsbisschop, die reeds begrepen had, waartoe al „die mededeelingen zouden leiden.

»Zeker wel, Uwe Hoogwaardigheid,« hernam de spreker, »wij hebben, toen wij van d'Avila's voornemen hoorden, geschreven aan den hertog van Aerschot, hoofd van den Raad van State te Brussel, om hulp, doch deze gaf ons zooveel te kennen, dat we ons maar zelf moesten zien te helpen of bij Holland of Gelderland om hulp vragen. De Prins van Oranje was, op onze vraag, niet in staat om te helpen en Jan van Nassau in Gelderland evenmin. Hieruit blijkt dus duidelijk, dat alle hulp uit Utrecht zelf moet komen. Een halve eeuw bijna gaan we gebukt onder de Spaansche overheersching en we willen nu doortastend handelen om daarvan bevrijd te geraken.

Doch het ontbreekt ons aan geld en daarom hebben Burgemeesteren en Schepenen ons als afgevaardigden benoemd, om Uwe Hoogwaardigheid te verzoeken den Raad een som van vijftig duizend gulden te leenen tegen een rente van den penning 16, onder overgave van een behoorlijk geteekend en gezegeld schuldbewijs en belofte van terugbetaling.«

Het doel, waarvoor de leden van den Rade gekomen waren, was medegedeeld: het groote woord was er uit. Het bracht bij den ouden Aartsbisschop groote ontroering te weeg. Zijn wangen werden nog valer en bleeker bij de gedachte het geld — zijn

geld — zijn met zorg en inspanning bijeenverzamelde daalders, te zullen moeten afstaan. Wát had hij aan een papieren schuldbekentenis? Daaraan kon zijn oog zich niet verlustigen en daarom antwoordde hij met trillende lippen: »Ik kan uw verzoek niet toestaan.«

»Uwe Hoogwaardigheid bedenke wel, dat het ons niet te doen is om Uw geld te nemen, doch eenvoudig te leenen,« hernam de heer Van Rijnveldt.

»Ik kán niet,« hernam de Aartsbisschop, »ik heb zooveel geld niet in mijn bezit.«

»Uwe Hoogwaardigheid zal zich vergissen, want het is der burgerij zeer goed bekend, wélke bezittingen Uwe Hoogwaardigheid heeft. Daarenboven belooft Uwe Hoogwaardigheid groot gevaar, indien het op den een of anderen dag tot een uitbarsting mocht komen van de zijde der Spaansche bezetting, dat Uwe bezittingen evenmin zullen gespaard blijven als die der burgerij en dus aan de stroopende benden zullen zijn prijsgegeven.«

Een oogenblik schenen deze woorden eenigen indruk te maken op den ouden heer, doch die indruk was slechts oppervlakkig. Zijn hart dorstte niet naar Gods gerechtigheden, doch naar aardsche genoegens. Met hart en ziel was hij verkleefd aan zijn geld; daarom wilde hij geen afstand doen van zijn bezittingen en antwoordde nogmaals met alle kracht, die in hem was: »Ik kán niet.«

Een greep aan het schelkoord en de schel deed zich hooren; den binnentredenden lakei werd gelast: »Laat de heeren van den Raad uit.«

Dit bevel was kort en krachtig, en de wenk, die er voor de afgevaardigden inlag, eveneens. Zij stonden van hun zetels op, doch een der afgevaardigden, die tot nu toe gezwegen had, waagde het nog op te merken: »Uwe Hoogwaardigheid bedenke wel de weigering, die zij gegeven heeft. Indien de burgerij

van Uw weigering hoort, vreezen we zelfs van haar het ergste en . . . .«

Ha, hebt ge daarom dat volk op het plein vóór mijn paleis doen samenkomen?« viel de Aartsbisschop den spreker woedend in de rede.

Metterdaad, gedurende het bezoek der afgevaardigden had zich op het Bisschopsplein een groote menigte volks verzameld. Rudolf, de knecht van Van Dalen, die voor een boodschap de stad was in geweest, had de heeren van den Rade bij den Aartsbisschop zien binnen gaan en dadelijk het doel van hun bezoek begrepen.

Vol blijdschap, dat de Raad aan het verzoek der Gilden had willen voldoen, had hij op zijn terugweg aan zijn kennissen, die hij tegenkwam, het heuglijke nieuws medegedeeld, die op hun beurt voor verdere bekendmaking zorg droegen.

Als een loopend vuurtje was het weldra door de gansche stad bekend geworden hetgeen er aan den Aartsbisschop gevraagd zou worden. De hoop, door middel van het geld van dezen, de gehate Spaansche bezetting van Vredenborch« te verdrijven, herleefde in hun harten en, om door hun tegenwoordigheid op het plein vóór het Aartsbisschoppelijk paleis kracht bij te zetten aan het verzoek van den Raad, stormden allen den weg op naar het Bisschopsplein, terwijl de kreten: »geld, geld,« meer-malen werden gehoord.

Dat de heeren van den Raad niet minder onthutst waren bij het zien van dien volksoploop dan de Aartsbisschop, laat zich denken. Om den schijn weg te nemen, dat de Raad dien volksoploop zou hebben willen gebruiken om tot het gewenschte doel te geraken, zeide de heer Van Rijneveldt: »Uwe Hoogwaardigheid houde er zich van overtuigd, dat die saãmgeschoolde menigte niet door ons toedoen voor Uw paleis is saãmgekomen en . . .

«Geld, geld,» klonk het nu weder buiten. De menigte werd allengs grooter en grooter. Van alle kanten kwamen de lieden nu opzetten. Van uit de Lange- en Corte Nieuwstraat, uit de Corte- en de Lichtegaerde, van uit de Rodenburgerstraat, Lakensnijdersstraat en verdere straten liep de menigte te hoop naar het Domkerkhof of Bisschopsplein. Zelfs de »penswijven« (vischvrouwen) hadden den arbeid op de Vischmarkt gestaakt en hielden met de anderen mede, terwijl een van haar, zeker bedacht op mogelijk gevaar, haar bloederig mes, waarmede zij zooeven een paling »gepenst« had, in de hoogte hield en er geduchtig mede heen en weer zwaaide.

«Weg met de Spanjaarden, we motten geld hebben,» gilte het »penswif«, toen zij de oorzaak vernam waarom de menigte vóór het bisschoppelijk paleis was samengestroomd.

Bij het zien van die steeds aangroeiende menigte zank de Aartsbisschop vernietigd in zijn fluweelen armstoel terug, terwijl hij mompelde: «Ik kàn niet!

Uwe Hoogwaardigheid kan wèl,» hernam de vorige spreker. «Ik vreeze, wanneer wij straks onverrichter zake terug moeten keeren, dat het volk tot baldadigheden zal overgaan.»

Doodsbleek hoorde de Aartsbisschop dit laatste aan. Met medelijden keken de mannen den hoogen geestelijke aan, wiens hart zoozeer gehecht was aan het geld; de prior van het klooster, die tot nu toe gezwezen had en eveneens de Spaansche bezetting uit Utrecht wenschte te hebben, waagde het op te merken:

«Uwe Hoogwaardigheid zal er in het geheel geen schade bij hebben, indien zij de gevraagde som wil leenen. De Raad der stad wil goede waarborgen

geven voor Uw geld,« en als een echo klonk het van het voorplein terug: »Geld, geld!»

Radeloos van angst, bij het zien van die opgewonden menigte, die reeds dichter op het paleis toedrong — de vorsten stonden al op de trappen — zeide de Aartsbisschop bevende: »Vijf duizend gulden zal ik u geven, meer kàn ik niet doen.«

De heeren van den Rade begrepen, dat zij een schrede nader gingen naar het gewenschte doel en dat zij bij de gevraagde som moesten volharden. Daarom zeide de heer Van Rijnveldt:

»Ongetwijfeld zal met hetgeen Uwe Hoogwaardigheid nu aanbiedt een en ander kunnen aangeschaft en betaald worden, doch deze som is op lange na niet voldoende. Ik twijfel niet, of de burgerij zal het uiterste beproeven om het hare bij te dragen, wanneer Uwe Hoogwaardigheid ons de gevraagde som wil leenen.«

Doch de Aartsbisschop viel nu met kracht den spreker in de rede en schreeuwde: »Ik kàn niet en ik wil niet,« waarna hij de handen krampachtig om zijn zetel sloeg.

Ongelukkiger wijze had hij zijn woorden zoo hard uitgeschreeuwd, dat zij ook in de ooren klonken van de vorsten der menigte, die intusschen de vrijheid hadden genomen door te dringen in het voorportaal, waar zij vol bewondering keken naar de pracht, die zij hier aantroffen.

»Laten we naar binnen gaan,« gilte het »penswif«.

»Vooruit, naar binnen,« riep, als antwoord daarop, de woeste menigte.

»Ik weet, waar de Aartsbisschop zijn geld bewaart,« riep Jelles de schoenmaker uit de M e r s s e g a s t.

»Hier met het geld,« klonk het van alle kanten en de menigte, aangevoerd door het gillende »penswif« en de andere leiders, stormde de marmere trappen

op naar de schatkamer van den Aartsbisschop.

Tevergeefs trachtten de heeren afgevaardigden de menigte toe te spreken en haar te verzoeken het paleis oogenblikkelijk te verlaten, hun woorden gingen verloren onder het woeste geschreeuw van »geld, geld, weg met de Spanjaarden.«

Gesteund door zijn geheimschrijver en den prior had de Aartsbisschop door een andere deur zijn studeervertrek verlaten om zich naar zijn schatkamer te begeven en te trachten zijn geld te redden. Helaas, hij kwam te laat, de opdringende menigte was hem vóór geweest. Toen hij zijn heiligdom binnentrad, waren eenige mannen reeds bezig met het versjouwen van eenige kisten, waarin zij meenden het verwachte geld te vinden.

»Open met die kist,« werd er geroepen, doch deze was stevig gesloten.

Een beitel, een beitel,« riep het »penswif« en spoedig was het werktuig aanwezig waarmede het deksel van de kist op minder zachte wijze werd verwijderd.

De heeren van den Raad, die met geen mogelijkheid het woeste volk konden tegenhouden, drongen naar voren, om toe te zien dat er niets werd ontvreemd. Kist na kist werd opengemaakt en de inhoud geteld. Onder scherp toezicht van de afgevaardigden werd alles behoorlijk opgeteekend, zoodat, na een uur bezig te zijn geweest, bleek, dat er ruim 40.000 gulden aanwezig was aan klinkende munt (een reusachtige som voor dien tijd).

Wat zullen we nu doen?« was de vraag.

Over de *V i s c h m a r k t* naar »Hazenbergh«, werd er geroepen, terwijl het »penswif«, die het antwoord niet goed gehoord had en meende, dat op eerstgenoemde plaats het geld onder het volk zou verdeeld worden, als een furie riep: »Ja, naar de *V i s c h m a r k t*.«

Een draagbaar was spoedig gehaald, waarop eerst de kisten met geldstukken gezet werden, om later andere voorwerpen van groote waarde (goud of zilver) te halen.

Onder luid gejuich werden de waardevolle kisten weggedragen, terwijl de Aartsbisschop vruchteloze pogingen deed de mannen met zijn schatten tegen te houden.

Eenige oogenblikken later ging het volk uiteen en verliet het paleis, op de marmeren vloeren en trappen duidelijke sporen van hunne aanwezigheid achter latende. De afgevaardigden wenschten nog eenige woorden met den Aartsbisschop te spreken, doch zij kregen geen antwoord en verlieten eveneens het paleis, terwijl de van zijn schatten beroofde Aartsbisschop doodelijk vermoeid zijn legerstede opzocht.

HOOFDSTUK V.

VOORBEREIDENDE MAATREGELEN.

Het behoeft voorzeker geen betoog te vermelden, dat hetgeen er op het Bisschopsplein had plaats gehad, heel wat monden in beweging bracht.

Men hoorde in de eerstvolgende weken over niets anders spreken dan over hetgeen er in het Bisschoppelijk paleis was geschied. Alhoewel er velen waren van de «nije leere», die zich met deze wijze van geldverkrijging niet geheel en al konden vereenigen en meenden, dat het meer op roof geleek dan op geld leenen; alhoewel ook zij vonden, dat de nood, waarin men verkeerde, de leiders van dien volks-

oploop hen daartoe had gedwongen, het meerendeel der poorters was ten zeerste verheugd, dat ze op zulk een gemakkelijke wijze in staat was gesteld den Duitschen vendels hun achterstallige soldij van twee maanden uit te betalen. Op welke wijze de Raad dat geld den Aartsbisschop terug zou betalen, was iets van later zorg en daarmede brak men zich nu het hoofd niet. Voorloopig was men geholpen en kon men aan de troepen het hun verschuldigde afdragen en nieuw geschut aanschaffen.

Eenige rijke poorters gaven gezamenlijk nog een groote somme gelds tot leniging van den nood; vooral muntte hierin uit de reeds genoemde bierbrouwer hopman Van Leemputte, die, eenvoudig man als hij steeds was, zonder eenige bijbedoelingen of verhoovaardiging den Raad dertig duizend gulden aanbod, ten einde te voorzien in de onkosten van het beleg van »Vredenborch».

Met groote dankbaarheid werd dit vorstelijk aanbod aangenomen en als onderpand van deze som werd hem het bolwerk »Sterreburch», hetwelk sedert geruimen tijd door hem bewoond werd, afgestaan.

Alhoewel hij verzocht had geen ruchtbaarheid te geven aan zijn aanbieding, lekte dit toch spoedig uit; de burgerij prees ten zeerste zijn offervaardigheid en als een gevolg van een en ander werd hij niet lang daarna benoemd tot lid der vroedschap, terwijl »Sterreburch» later zijn persoonlijk eigendom werd.

Wie er — volgens zijn eigen meening althans — wèl bijvoer bij hetgeen er ten paleize van den Aartsbisschop was voorgevallen, was ongetwijfeld Kwater. In geuren en kleuren had hij een paar dagen later het gebeurde aan den Spaanschen bevelhebber medegedeeld, en deze had er wel een tiental Philipsdaalders voor over gehad, te meer nu hij wist, wat de burgerij voornemens was te doen.

Het was nu begin December en vinnig koud. Groote sneeuwvlokken dwarrelden door de lucht, zoodat geheel Utrecht met een helder wit kleed overdekt werd.

In zijn prachtig gemeubileerd vertrek zat op dezen Decembermorgen de Spaansche bevelhebber aandachtig te turen door de ruiten naar de neervallende sneeuwvlokken. Veel last van het gure Decemberweder had d'Avila niet, want een helder turfvuur brandde onder den schoorsteenmantel en verspreide door het vertrek een aangename en weldadige warmte.

Doch zijn gefronst voorhoofd gaf duidelijk te kennen, dat hem nu andere zaken dan de neervallende sneeuwvlokken bezig hielden en bekommerden. De toestand van het kasteel baarde hem in den laatsten tijd veel zorgen.

«Ik zit hier met mijn honderdvijftig man als een rat in de val,» zeide hij in zichzelf, terwijl hij tuurde op een kaart van Utrecht, die vóór hem op tafel lag. «Wat baat het, zoo de soldaten zich iederen dag oefenen in de behandeling van het zware busroer, het geeft tòch niets. Nu de bevolking allerlei middelen beraamt om mij ter gelegener tijd aan te vallen, kan ik met mijn handjevol manschappen weinig uitvoeren. De koning van Spanje gehoorzaamt men geheel niet meer; men heeft meer op met den Prins van Oranje, wiens bevelen men opvolgt als ware hij de koning, terwijl Zijn Majesteit hem reeds lang vogelvrij heeft verklaard. En daarbij komt nog dit: hoe zullen we den winter doorbrengen, want hopman Varos rapporteerde gisteren, dat de brandstof binnenkort zal opraken. Het is zoo klaar als de dag, dat men in de stad niemand zal vinden, die aan het kasteel de noodige brandstof zal leveren.»

Eenige oogenblikken bleef hij in gepeins zitten en zag weder nauwkeurig naar den plattegrond van Utrecht.

»De wallen mogen nóg zoo goed in orde zijn,« vervolgde hij zijn alleenspraak, »en de verschillende bastions mogen nóg zoo goed bezet zijn, de poorters kunnen het mij lastig genoeg maken. Zij zullen het kasteel wel niet plat loopen, zoo wijs zijn die lui uit dit kikkerland ook wel, doch ze kunnen mij van alle kanten bestoken. Had ik maar wat meer soldaten, doch de landvoogd schijnt mij geheel en al te vergeten, want manschappen zenden doet hij niet. Wanneer ik driemaal zooveel soldaten bezat als er op 't oogenblik in het kasteel zijn, dan zou ik de bevolking wel in toom kunnen houden en door een paar uitvallen laten zien, dat ze het niet moeten wagen iets tegen »Vredenborch« te beginnen.«

Weder keek hij aandachtig op de kaart en voornamelijk op de wallen bij *S i n t C a t h a r i j n e*. »Die boel moest daar maar vast plat geschoten worden, dan kan niets mij het uitzicht belemmeren en . . .«

Een kloppen op de deur onderbrak zijn krijgsmansoverpeinzingen.

»Binnen !« riep d'Avila met forsche stem.

De deur der kamer werd geopend en een soldaat trad binnen.

»Heer, hopman Varos wenscht u met een der poorters te spreken,« deelde de Spanjaard mede.

»Laat beiden binnenkomen,« beval de bevelhebber.

De soldaat vertrok, terwijl d'Avila in zichzelf zeide : »Het zal me benieuwen, wat die »echalas« weder voor nieuws zal hebben.«

Eenige oogenblikken later trad hopman Varos met Kwater binnen. d'Avila wendde zich dadelijk tot den laatste en vroeg kortaf : »Wat nieuws ?«

»Zeker heer,« gaf de spion ten antwoord, »ik heb gisteren vernomen, dat de Raad aan de hoplieden der vendels verschillende loopplaatsen heeft aangewezen . . .«

»En die zijn ?« onderbrak d'Avila belangstellend.

»De eerste is dichtbij, op 't P a a r d e v e l d,« antwoordde de verrader.

»Wie voert daâr het bevel?« was de vraag van den bevelhebber.

»Hopman Van Leemputte, wiens woning »Sterreburch« daar dicht bij is.«

»Is dat niet die bierbrouwer,« vroeg d'Avila in het Spaansch aan Varos, »te wiens huize twee onzer soldaten met zijn vrouw hebben kennis gemaakt?« *)

»Juist, heer,« gaf de Hopman ten antwoord.

»Dan zullen we daâr vooral wel een wakend oog moeten houden. Indien de vrouwen onze soldaten wel te woord weten te staan, hoeveel te meer dan de mannen,« meende d'Avila en zich weder tot Kwater wendende, vroeg hij dezen: »Welke loopplaatsen zijn er nog meer?«

»De tweede en derde zijn op de M a r i a p l a a t s en bij den S m e e t o r e n, de andere bij de S i n t H y r o n y m u s s c h o o l, bij den P l o m p e t o r e n en bij de T o l s t e e g p o o r t,« antwoordde de spion.

Ik had de laatste maar geplaatst in het dorp Houten,« zeide d'Avila spottend, bij de gedachte dat de laatstgenoemde loopplaats een half uur van het kasteel verwijderd was.

Ook Varos had deze loopplaatsvestiging met een spottend gelaat aangehoord, terwijl de spion, nu hij beider gelaat zag, óók een glimlach niet kon onderdrukken met het oog op de omstandigheid, dat het

---

*) Van de Echtgenoot van hopman Van Leemputte verhaalt een geschiedschrijver: „dat twee Spaengjaerts tot haren huy: e geherbergh, „aldaar (gelijck se onuytsprekelicke moetwilligheyt door de geheele stadt „bedreven) eenigh gewehl wilden doen, sy den eenen van een hooge „trap schopte, den anderen onder den voet smeed, ende haren voet op „sijn borst seltende, een groot mes trock uyt de scheyde, die op haer „syde hing, en daarmede den Spaengjaert dreyhde den beck te vegē; „die genoegh te doen hadde om genade te roepen.” Uit „Oud-Utrecht” door Dr. Gunning.

daar geplaatste vendel wel het minst zou uitvoeren tegen het kasteel.

»Nog meer nieuws?« aldus wendde de bevelhebber zich weder tot Kwater.

»Morgen zal aan de burgerij bekend gemaakt worden, dat elk poorter op straffe van niet-naleving, verplicht is 's avonds of 's nachts een brandende kaars of lamp voor zijn deur te plaatsen, zoo er alarm gemaakt mocht worden en . . .«

»Wel, wel, wat een voorzorgen,« onderbrak d'Avila de mededeeling van den verrader; tòch was er iets in zijn stem, dat deed hooren, dat die voorzorgen der stedelijke regeering hem meer zorg baarden dan hij liet blijken.

»En verder?« vroeg d'Avila.

Hopman Thomas Both *) van het Geelgietersgilde, heeft opdracht gekregen nieuw geschut te gieten, terwijl een aantal kleine stukken geschut, dat zich bevindt achter de huize »Lichtenbergh«, voorloopig in dienst zal gesteld worden. Is het andere geschut eenmaal gereed, dan wordt het geplaatst op de omloopen van den Sint Jacobskerktoeren en op die van Sint-Marie en Buurkerktoeren. De stadhouders Bossu van de Drift is geheel op de hoogte der beweging en heeft al deze plannen goedgekeurd.«

»Die afvallige,« riep nu de bevelhebber uit.

»Verschillende poorters dragen het hunne bij van hun geldelijke bezittingen om daarvoor geschut te laten gieten,« ging Kwater voort. »Verder is men voornemens om van de naburige dorpen rijshout te laten komen en daarmee in de stad schansen *) op te werpen, voornamelijk in de straten, die leiden tot

---

*) M. v. d. Monde. Geschiedkundige beschrijving der stad Utrecht. Deel II, blz. 335.

**) Historische wandelingen door Utrecht, door Dr. H. J. Broers, blz. 67.

uw kasteel en deze door troepen te doen bewaken.

»Zijn uwe mededeelingen juist?« vroeg d'Avila aan den spion.

»Zeker, heer,« antwoordde hij; »ik heb een en ander vernomen van sinjeur Van Bergen, over wien ik u vroeger sprak en die reeds eenige maanden bij onzen patroon inwoont. Eergisterenavond kwam ik onderweg met hem in gesprek en daar ik mij hield alsof ik meer van de »nije leere« wilde weten, gelukte het mij, na geruimen tijd over die ketterijen te hebben gesproken, hem uit te hooren van de plannen der stedelijke regeering.«

Goedkeurend knikte de Spaansche bevelhebber met zijn hoofd en maakte bij zich zelve de opmerking, dat er meer schrandereheid schuilde in dien langen »echalas« met zijn »merluosgezicht,« dan hij wel gedacht had.

De verrader ging intusschen voort: »Dat heerschap schijnt bij de hoplieden zeer gezien te zijn, doordat hij hen met zijn krijgsmanservaringen steeds weet voor te lichten. Ook schijnt hij een of tweemaal bij den graaf Van Bossu op de Drift geweest te zijn, om met dezen samensprekingen te houden, want in zijn gesprek noemde hij meermalen den naam van onzen graaf.«

Met aandacht had de Spaansche bevelhebber deze mededeelingen van Kwater aangehoord en opgeteekend; ze waren voor hem belangrijk genoeg; althans, de goudstukken, die hij kort daarna aan den spion overhandigde, gaven hiervan een duidelijk bewijs. En de verrader, zijn Judasgeld aannemende, kon een grijnslach niet onderdrukken, toen hij de ruime belooning van den bevelhebber in handen had. Op zulk een gemakkelijke wijze had hij nog nimmer geld verdiend.

»Indien ge nog meer weet,« sprak d'Avila, »dan laat ge ons dat spoedig weten,« en, aan het schel-

koord trekkende, dat boven zijn schrijftafel hing, gaf hij den binnentredenden soldaat bevel den poorter uit te leiden tot buiten het kasteel.

Na het vertrek van den spion besprak de bevelhebber met zijn vertrouwden Hopman nog geruimen tijd de maatregelen, die zij zouden aanwenden tot verdediging van »Vredemborch« tegen de burgerij.

«Die poorter is zijn gewicht in goud waard,» zeide d'Avila ten slotte. »Door zijn mededeelingen zijn we nu geheel en al op de hoogte van hetgeen men tegen ons in het schild voert. Zoodra hij ons nog meer nieuws weet te vertellen — ik twijfel daaraan niet, want hij schijnt zich goed van een en ander op de hoogte te stellen — dan zal ik van mijn kant hun laten zien, dat hun maatregelen voor mij niet verborgen zijn gebleven. Een kleine uitval van een afdeeling onzer manschappen of een losbranding op de dichtst bijzijnde huizen zal hun dan wel eenigen schrik en angst inboezemen.»

Hopman Varos was het volkomen met zijn bevelhebber eens en wees hem daarna op de kaart de huizen aan, die op een beschieting konden rekenen, zoodra de vijandelijkheden zouden beginnen.

HOOFDSTUK VI.

DOOR GOD GEWAARSCHUWD.

Daar komen in het leven der menschen tijden voor, waarvan zij later kunnen zeggen: »we zijn door God gewaarschuwd door Zijn heilig Woord.«

Meermalen wordt eigen weg verkozen boven Gods

weg, hoewel wij menigmaal kunnen zien, dat het najagen van de genoegens der wereld niet anders kan baren dan droefheid en ontevredenheid, terwijl de dorst naar geld later blijkt te zijn een onleschbare dorst, een dorst, die leidt tot een rampzalig einde, daar tot bevrediging van dien dorst lage en verachtelijke middelen niet zelden worden aangewend.

Doch op het onverwachts komt dan het Woord des Heeren tot ons, en doet zijn waarschuwend stem ons hooren om niet verder te gaan op het pad, dat vroeg of laat leidt tot een hopeloos einde.

Zoo ging het ook Kwater.

Zijn dorst naar aardsch gewin had hem gebracht tot een laaghartig verraad van de plannen der stedelijke regeering, meenende tevens een welbehaaglijk werk te doen tot bevordering der »Moederkerk« en tot uitroeiing der »nije leere«, doch hij vergat geheel en al, dat er in de grijze Bisschopstad heel wat geestelijken en leden der Roomsche kerk, poorters van het vrije Utrecht, waren, die het gehate kasteel en zijn bezetting eveneens gaarne weg wilden hebben.

Bij zijn verraad werd hij getrouw ter zijde gestaan door pater Leonius der Minrebroeders, een der weinige geestelijken, die waren op de hand van den bevelhebber. Hij was een groot vriend van d'Avila en al zijn krachten spande hij in tot het behoud van de Spaansche bezetting op »Vredenborch.« Zelfs ontzag hij zich niet op zekeren morgen van den kansel zijn hoorders te vermanen mede te werken tot instandhouding der bezetting op het kasteel, hetwelk een storm van verontwaardiging verwekte, niet het minst bij zijn medekloosterlingen. Op straat was hij zijn leven niet meer veilig, ook niet in het klooster, en hij moest de vlucht nemen achter de muren van het kasteel, waar hij nu iederen dag te vinden was in de kamer van den bevelhebber en dezen voorlichtte met de ligging der verschillende straten.

Het was eenige dagen nà het verhaalde in ons vorig hoofdstuk en acht uur in den avond. Zoo koud en guur en donker als het buiten was, zoo behaaglijk was het in de huiskamer van de woning van baas Van Dalen. Een helder brandend houtvuur verspreidde een aangename warmte door het vertrek.

Behalve de heer des huizes en zijn echtgenoot, was ook Van Bergen om de tafel geschaard, druk sprekende met zijn gastheer en gastvrouw over den toestand der stad met betrekking tot het kasteel.

In de maanden, die hij reeds hier ter waardschap was, was er een groote toegenegenheid ontstaan tusschen hun drieën, die niet het minst werd versterkt door den band van eenheid des geloofs. Over dag Van Dalen helpende in zijn arbeid — want ook Van Bergen behoorde tot het Gilde der lakenwevers — kwam men, wanneer de arbeid was afgelopen, bij elkander in de huiskamer tot het bespreken van de ophanden zijnde belegering van Vredenborch en het lezen van Gods Woord.

Behalve de reeds genoemde personen, zat in de huiskamer nòg iemand, die, wat zijn karakter betrof, een scherpe tegenstelling vormde met de anderen. Het was Kwater, de verrader, die als een slang zich bevond tusschen het drietal oprechte christenen.

Hij had voor baas Van Dalen nog eenig werk moeten verrichten, toen de andere knechts reeds vertrokken waren en, nadat hij daarmede gereed was gekomen, had hij aan de deur geklopt, die toegang gaf tot de huiskamer en zijn baas medegedeeld, dat hij met zijn arbeid was klaar gekomen.

Uitstekend,« antwoordde Van Dalen, »ge kunt nu wel naar huis gaan.

Indien ge er niets op tegen hebt, Van Dalen,« zeide nu Van Bergen, »dan kon Kwater eenige oogenblikken blijven praten over de »nije leere«, tenminste, indien hij geen haast heeft om thuis te komen.

Volstrekt niet,« zeide de spion.

»Ik heb er in het geheel niets op tegen en verheug mij zeer, indien hij naar Gods Woord wil luisteren.«

»Juist,« zeide Van Bergen, »want het komt mij voor, dat onze vriend gaarne meer van onze leer wil weten.«

»Zeker,« gaf Kwater met de grootste kalmte huiachelend ten antwoord.

Van Dalen gaf nu zijn knecht een wenk om binnen te treden en plaats te nemen, terwijl vrouw Van Dalen een helder gepoetsten tinnen kroes met schuimend bier voor hem nederzette.

Een oogenblik was de verrader getroffen door de welwillendheid en vriendelijkheid, waarmede men hem behandelde; onrustig schoof hij op zijn stoel heen en weder bij de gedachte aan het verraad, dat hij reeds gepleegd had en nog zou plegen, niet alleen tegen de stad, maar ook tegen deze drie menschen. Want zij beschouwden hem als iemand, die weliswaar zich bevond onder de dwaalleer der Roomsche kerk, maar in wiens harte iets was, dat dorstte naar Gods onfeilbaar Woord. Helaas, hoe vergisten zij zich!

Zoo vluchtig als zijn ongerustheid over hem gekomen was, zoo spoedig was zij ook weer weg, want, terwijl hij schijnbaar aandachtig luisterde naar hetgeen er gelezen werd, waren zijn gedachten bij Pater Leonius uit het klooster der Minrebroeders. Deze had hem nog eergisteren in het kasteel medegedeeld, dat de lieden van de »nije leere« tòch in het »vagevuur« terecht zouden komen zonder ooit daaruit verlost te worden en dat hij hun vrome praatjes alleen maar moest aanhooren met het oog op het goede doel; voor de rest moest hij er zich maar in het geheel niets van aantrekken. Zelfs kon het geen kwaad, indien hij oogenschijnlijk het met hen eens was op het punt van den godsdienst; op

volkomen »absolutie« van de zijde van Pater Leonius en van de kerk kon hij geheel rekenen !

Intusschen had Van Dalen den huisbijbel te voorschijn gehaald en, na het gedeelte opgeslagen te hebben, waarbij hij hedenmiddag gebleven was, las hij de gelijkenis voor uit Mattheus 13 : 3—9.

Met heldere en klankvolle stem had Van Dalen dit eeuwenoude Evangeliewoord voorgelezen. Het was voor ons drietal niet onbekend, doch voor Kwater geheel nieuw, daar hij nog nimmer, een paar maanden geleden het gesprokene in de werkplaats uitgezonderd, iets had gehoord uit des Heeren Woord. En al mocht een en ander nog niet geheel duidelijk zijn voor hem, de algemeene beteekenis kon hij er zeer goed van begrijpen.

»Deze woorden van onzen Heere Jezus, vrienden,« sprak Van Bergen, »geven ons te zien dat Zijn heilig Woord bij verschillende soorten van menschen terecht kan komen. Alhoewel Zijn Woord is voor alle menschen en wij allen de Schriften mogen onderzoeken, neemt dat toch niet weg, dat er velen zijn, op wie dat Woord een verschillende uitwerking heeft. Die in ware oprechtheid des harten begeerig is naar dat Woord, die ontvangt het met vreugde en laat zich door dat Woord leiden en het is dan voor hem »een lamp voor den voet en een licht op zijn pad,« zooals de Schrift zelve zegt. Doch helaas zijn er velen, die dat Woord ook wel hooren, doch het slechts voor korten tijd aannemen, omdat zij meenen dat het goede dezer wereld te gelijker tijd genoten kan worden met het gebruik van des Heeren Woord. Zij zijn door het zoeken van het tijdelijke en niet het minst door het zoeken naar rijkdom en eer zóó afgedwaald van den rechten weg, dat zij naar Gods Woord niet meer luisteren, want de verleiding des rijkdoms heeft het Woord bij hen verstikt. En daarom sprak de Heere Jezus het kort daarna nog zoo roerend uit : »Wat

baat het den mensch, zoo hij de geheele wereld gewint en schade lijdt aan zijne ziele? (Mattheus 16 : 26.) Wát zou het tot onze zaligheid baten, indien we alle aardsche schatten de onze kunnen noemen? Indien we sterven, dan zullen we alles moeten achterlaten wat op aarde tot ons gebruik bestemd was. Alleen het zoenverdienend lijden en sterven van onzen Heere Jezus Christus kan ons de eeuwige zaligheid doen beërven. Niet onze werken, hoe goed ze ook mogen zijn, kunnen hieraan iets toedoen, want ook de apostel zegt het zoo klaar en duidelijk — ik zal het u even voorlezen — : »Daarom zal uit de werken der wet geen vleesch gerechtvaardigd worden voor Hem; want door de wet is de kennis der zonde. Maar nu is de rechtvaardigheid Gods geopenbaard geworden zonder de wet, hebbende getuigenis van de Wet en de Profeten, namelijk de rechtvaardigheid Gods door het geloof van Jezus Christus, tot allen en over allen, die gelooven, want er is geen onderscheid. Want zij hebben allen gezondigd en derven de heerlijkheid Gods, en worden om niet gerechtvaardigd, uit Zijne genade, door de verlossing, die in Christus Jezus is.«

Voor de tweede maal klonken deze woorden Kwater in de ooren, nu zooveel te klaarder en duidelijker na de toelichting van de gelijkenis van den zaaier. 't Was een waarschuwend woord voor hem om niet te denken, dat zijn arbeid — zijn verraad — iets kon toedoen tot zijn zaligheid. Maar, wie had er dan gelijk: de aanhangers van de »nije leere« of Pater Leonius met de Kerk?

Maar de Heilige Kerk wil toch óók de zielen brengen tot Jezus Christus?« waagde Kwater het op te merken.

»Wel mogelijk,« antwoordde Van Bergen, »maar hoe komt zij dan aan de aanbidding van de heilige Maagd Maria en van de verschillende heiligen? Van

waar komt dan die bewering, dat het doen van goede werken bevorderlijk kan zijn tot onze zaligheid?»

Ik heb altijd hooren zeggen, dat de menschen zóó diep zijn gevallen door de zonde, dat zij zelven niet tot Jezus Christus mogen komen; daarom aanbidden zij de heilige Maagd en de andere heiligen, die hun tusschenkomst voor hen verleenen bij den Heere Jezus Christus en . . .«

»Ziedaar de dwaalleer uwer kerk, Kwater,« sprak nu Van Dalen; »want, toen onze Heere Jezus op aarde was, heeft Hij zelf gezegd: »Komt herwaarts tot Mij, allen, die vermoeid en beladen zijt, en Ik zal u rust geven. Ik ben de Weg, de Waarheid en het Leven, niemand komt tot den Vader dan door Mij.« Dus, niet door de heiligen komen we tot Jezus Christus en den Vader, maar wij komen tot den Vader door den Heere Jezus zelf en tot Hem komen wij door het geloof in Hem. Want de heiligen hebben hun zaligheid eveneens aan Jezus te danken, ook zij zijn zondaren geweest. Wanneer we dus zouden meenen, dat onze zaligheid afhing van de tusschenkomst der heiligen, dan zetten we hen tusschen den Heere Jezus en tusschen ons en worden we, inplaats van tót Jezus, van Hem afgebracht.«

Tegen deze leer kon Kwater niets inbrengen en hij bleef in gedachten verzonken. Het kwam hem voor dat hier meer voedsel in zat dan in de leer zijner Kerk. Maar, terwijl hij dit alles overdacht, dacht hij tevens aan de woorden van Pater Leonius; zou dan de nije leere het beter weten dan de Kerk?

Het bleef ons drietal christenen niet verborgen, dat Kwater over het gehoorde zat na te denken en daarom zeide Van Bergen:

Mijn vriend, overdenk en overleg deze woorden in uw harte en God de Heere schenke u daarover Zijn zegen. Het wordt al laat, dus is het beter dat ge de uwen gaat opzoeken.«

Kwater stond op en na afscheid genomen te hebben, dat van den kant van ons drietal hartelijker was dan van zijn kant, verliet hij de woning van Van Dalen en stapte door de donkere straten van het stille Utrecht naar zijn woning.

Verschillende gedachten doorkruisten zijn brein ; bij de gedachte aan de hartelijkheid, die hij hedenavond had ondervonden, kwamen hem ook tevens zijn verraad en huichelarij voor de oogen. Daar was toch wel een groot onderscheid tusschen die »kettters« en hem, en het zou nog moeten blijken of zij er niet verder door zouden komen dan hij.

Verder ? »Zij komen tòch in het vagevuur !« Die besliste meening van Pater Leonius kwam hem nu voor den geest. Kwater rilde bij die gedachte ! Neen, dan liever maar voortgegaan op den ingeslagen weg. Dàt bracht hem reeds nu voordeel aan en, wat de toekomst betrof, daarover was hij nu weer gerust. De leer der Kerk was de zuivere leer en de »kettters« dwaalden, hoewel ze meenden dat juist zij het bij het goede einde hadden.

Onder deze overleggingen was Kwater thuis gekomen, waar zijn kostvrouw hem reeds met ongeduld wachtte. Het Woord des Heeren, kort geleden nog zoo waarschuwend tot zijn harte doorgedrongen, was verstikt geworden door de overleggingen op den weg. Doch eenmaal zullen zij weder tot hem komen en dàn, dàn zal het blijken, dat de »nije leere« de w a r e leer is ; dàn zal het blijken, dat Gods Woord stand houdt, trots alle tegenspraak, maar dàn zal het voor hem te laat zijn om daarnaar te luisteren en Kwater zal dàn ondervinden, dat het woord van Jezus Christus is en blijft een onfeilbaar woord : »Wat baat het den mensch, zoo hij de geheele wereld gewint en schade lijdt aan zijne ziele ?«

HOOFDSTUK VII.

DE STELLING VAN HET GESCHUT.

Het was nu een vijftal dagen vóór het Kerstfeest. In plaats van zich te kunnen voorbereiden voor dat heuglijke feest en te denken aan de groote, in vervulling getreden belofte des Heeren, waren de poorters van Utrecht, door den nood gedwongen, ijverig in de weer tot het verzamelen van allerlei materiaal, om zich later te kunnen verschansen in de straten, die toegang gaven tot het kasteel, voor een mogelijke uitval der Spaansche bezetting.

Nu er geld genoeg was ingekomen en hopman Thomas Both met zijn knechten druk in de weer was geschut te vervaardigen, maakte een koortsachtige haast zich van de poorters meester, om zoo spoedig mogelijk met de plaatsing van het geschut gereed te komen.

Ook uit het midden der Heeren Staten uit de provincie Utrecht — de Gedeputeerde Staten — waren eenige dagen geleden stemmen opgegaan, om spoedig voortgang te maken met de plaatsing van het geschut en het verschansen der straten, toen deze Heeren op zekeren dag met elkander waren saamgekomen om te beraadslagen over den toestand der stad Utrecht.

Een gedeelte der hooge vergadering meende, dat door zachtheid, door middel van mondeling of schriftelijk verzoek, de Spaansche bevelhebber wel uit Utrecht zou willen vertrekken, een ander was van meening dat het aanbieden van een som gelds d'Avila nog eerder zou bewegen aan dat verzoek gevolg te geven, doch beide punten werden na zorgvuldige beraadslaging verworpen: het eerste, omdat zulks

meermalen was geschied, doch zonder gunstig gevolg en het tweede, omdat er geen geld voor beschikbaar was. Daarbij zou nog dit komen, dat de bevelhebber, die meermalen beproefd had de Waalsche en Duitsche soldaten om te koopen en zijn partij te kiezen, wanneer hij geld zou ontvangen op belofte van te zullen vertrekken en eenmaal die som in handen hebbende, daarmede nieuwe pogingen om de soldaten om te koopen zou kunnen in het werk stellen en nu misschien met gunstiger gevolg.

De eenige oplossing van deze moeilijke zaak was te trachten met geweld de gehate Spaansche bezetting uit het vrije Utrecht te verdrijven. De schutterij der stad, de troepen der Gilden en de Duitsche soldaten, vormden te zamen een strijdbare bende, die een mogelijken uitval der bezetting wel zou kunnen afslaan. Met groote meerderheid van stemmen werd besloten tot dit laatste over te gaan. Daardoor werd gevolg gegeven aan het verzoek der Hoplieden om de loopplaatsen aan te wijzen in de verschillende deelen der stad, ieder onder bevel van een Hopman. De torens, op welke omloopen geschut gesteld zou worden, werden eveneens aangewezen, terwijl het benoodigde materiaal, als rijshout, zakken aarde en dergelijke meer, om de straten te verschansen, van elders zou worden aangevoerd.

Niet zoodra was de vergadering afgelopen, of het beslotene was spoedig bekend en met nog grooter spoed ten uitvoer gebracht; de loopplaatsen werden door de stedelijke schutterij en de troepen der Gilden ingenomen; de Duitsche soldaten, die hun achterstallige soldij hadden uitbetaald gekregen en wien was toegezegd, dat zij voor het vervolg geregeld hun geld zouden ontvangen, indien zij de poorters mede hielpen aan het beleg van »Vredenborch», hadden trouw gezworen, zoodat Utrecht een vol-

doende legermacht bezat voor de mogelijke uitvallen der Spaansche bezetting.

Het was nu 20 December. Zooals wij zeiden, waren de poorters van het anders zoo stille Utrecht druk in de weer met het verzamelen van rijshout, zakken aarde, schanskorven en wat voor materiaal er meer noodig was, om zich later te kunnen verschansen tegen een uitval van het kasteel. Een ieder, de geestelijkheid eveneens, hielp dapper mede aan de verdediging der stad. En konden allen niet denzelfden arbeid verrichten, dan boden zij de behulpzame hand met de plaatsing van het geschut op de verschillende torens, een werkje, dat, trots de Decemberkoude, hun heel wat zweetdruppels kostte.

Van Dalen, die, als Overman van het Gilde der lakenwevers, over een aantal mannen het bevel voerde, bij welk gewichtig ambt hij door Van Bergen met allerlei raadgevingen werd terzijde gestaan, was met de zijnen dien middag bezig een tweekant kanonnen op den **B u u r t o r e n** te plaatsen. Het zweetgutste den mannen van het voorhoofd, doch een ieder spande al zijn krachten in om het geschut boven te krijgen.

»Vooruit, mannen,« beval Van Dalen, terwijl hij zelf dapper mede hielp, »vooruit, voetje voor voetje, dan gaat het wel.«

En het ging ! Binnen een half uur was men waar men wezen moest en stond het geschut op den omloop, met den mond naar »Vredenborch« gericht.

»Zie zoo, dat hebben we gehad,« zeide Rudolf, terwijl hij het zweet van het voorhoofd wischte. »Als nou de Spanjool wil schieten, dan kunnen we hem netjes antwoorden en schieten we zijn nest plat,« waarmede de anderen volmondig instemden.

»Kijk,« vervolgde hij, toen hij zijn blikken in het rond liet gaan, »daar komen eenige Duitsche soldaten

naar ons toe ; hun overste is er óók bij ; ze hebben brandende lonten en zakken pulver bij zich.«

En metterdaad, hij had goed gezien. De soldaten brachten het benoodigde voor het geschut en, nadat zij dit aan de Gilden hadden overgegeven, haastten zij zich weg om andere vendels eveneens van lonten en pulver te voorzien.

Dienzelfden dag kwam de graaf Van Bossu een onderzoek instellen naar de strijdvaardigheid der manschappen. Hier en daar gaf hij nog eenige aanwijzingen, stelde zich nauwkeurig op de hoogte van het geschut op de verschillende torens en op sommige huizen en sprak den vendels en in het bijzonder den Duitschen soldaten moed in, voor het geval de vijandelikheden van de zijde van het kasteel zouden beginnen.

Geestdriftig werd er door allen trouw gezworen en Bossu verliet de manschappen, terwijl hij in zichzelf mompelde : »Ze zullen het nog hard genoeg te verduren hebben, indien de Spaansche bezetting tot openlijke vijandelikheden overgaat ; menigeen zal de beschieting nog langen tijd in het geheugen blijven.«

Hoewel bijna alle poorters in stilte hoopten, dat het niet zoover zou komen, waren zij toch eenigszins gerust bij de gedachte, dat de stad voldoende tegenweer zou kunnen bieden, indien het tot vijandelikheden komen zou. Doch anderen stelden hun harten gerust onder hooger bescherming van Hem, Die is en blijft de Almachtige.

Van Dalen zeide dan ook, toen hij 's avonds met zijn vrouw en Van Bergen om de tafel was geschaard, nadat de wacht op den **B u u r t o r e n** door hem aan een zijner »luitenants« was opgedragen : »Wij kunnen nu met meer gerustheid afwachten wat de Spaansche bevelhebber voornemens is te doen, doch ik zeg het van harte na wat de oude Psalm-dichter eenmaal uitsprak :

»Die in de schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten, die zal vernachten in de schaduw des Almachtigen. Ik zal tot den Heere zeggen : Mijn Toevlucht en mijn Burgt ! mijn God, op Welken ik vertrouw,« hetgeen door de anderen volmondig werd toegestemd.

HOOFDSTUK VIII.

DE UITVAL DER SPANJAARDEN.

Het spreekt vanzelf, dat de Spaansche bevelhebber niet onkundig bleef van hetgeen er in de stad gebeurde.

Eensdeels doordat eenige zijner soldaten, die met klinkende munt gewapend, de stad in waren geweest om brandstof te koopen voor den wintertijd — waarin ze dan ook geslaagd waren — een koortsachtige beweging onder het volk hadden bemerkt ; naderbij gekomen, hadden zij eenige poorters met touwen een paar kanonnen zien wegtrekken. Dank zij het krachtig optreden van den begeleidenden Hopman der Gilden, was hun geen leed wedervaren, hoewel het duidelijk was gebleken, dat sommige poorters veel lust gevoelden met hun vuisten de Spanjaarden te beuken.

In het kasteel teruggekomen, deelden zij hun ondervinding mede aan hun bevelhebber, die hen met gefronst voorhoofd aanhoorde.

Ook de schildwacht op het bastion aan de stadszijde gaf d'Avila kennis van een door hem bemerkten volksoploop in de stad en . . . 's avonds kwam Kwater

de gansche gebeurtenis in geuren en kleuren mededeelen.

De bevelhebber stampvoette van woede en liep als een getergde leeuw in zijn kamer heen en weder bij de gedachte, dat de poorters, midden op den dag, het durfden wagen zich in staat van tegenweer te stellen.

»Nu is het genoeg,« sprak d'Avila woedend, toen Kwater had uitgesproken. »De poorters zullen nu gewaar worden, dat ik met hun plannen volkomen op de hoogte ben.« En, zich tot zijn spion wendende, zeide hij tot hem: »Gij hebt ons en den Spaanschen koning vooral groote diensten bewezen; door uw trouw aan den koning hebt ge ons bijtijds gewaarschuwd, zoodat wij alle redenen hebben de vijandelijkheden te openen. Ziehier uwe belooning,« en hij stopte den verrader eenige goudstukken in de hand.

Gestreed door de woorden van den bevelhebber stak Kwater het geld in zijn wambuis en glimlachte, toen hij in zich zelve berekende, hoeveel hij nu reeds verdiend had. Op een wenk van d'Avila ging hij met dezen en hopman Varos naar het binnenplein van het kasteel, om tegenwoordig te zijn bij het openen der eerste vijandelijkheden.

Een gedempt tromgeroffel weerklonk en de bezetting, voor zoover het geen wacht had, haastte zich naar het binnenplein en stelde zich daar in geleederen. De bevelhebber, omringd door hopman Varos en eenige andere officieren, monsterde zijn troep en gaf daarna bevel, dat een vijftigtal soldaten de poort aan de stadszijde zou uittrekken, om een uitval te doen in de omliggende straten. De rest zou zich verdeelen over de verschillende bastions en die bezetten, terwijl het geschut aan de stadszijde in gereedheid gebracht moest worden voor een beschieting.

Met een kort, doch krachtig gejuich werden deze bevelen aangehoord. Reeds lang hadden de Span-

jaarden verlangd het voorbeeld van hun makkers in Antwerpen en elders na te volgen en te moorden en te plunderen naar hartelust.

Pater Leonius gaf zijn zegen op de uit te voeren krijgsverrichtingen der soldaten en gaf hun de verzekering van den genadigen bijstand der heilige Maagd en de heiligen, en voorspelde hun dat binnenkort geheel Utrecht in hun macht zou zijn.

Op bevel van hopman Varos worden nu de poortdeuren geopend en in versnelden pas gaat de aangewezen afdeeling Spanjaarden de poort uit, de brug over en slaan links om voorbij het tegenover het kasteel gelegen Sint Elisabethsklooster langs de muren van »Vredenborch« in de richting van de Corte Viestege.

In de nabijheid van deze straat stond een zestal Duitsche soldaten op wacht, die weldra met de Spanjaarden slaags raakten.

»A t t a q u o s, valt aan,« riepen de Spanjolen elkander toe en weldra hadden zij ons zestal omsingeld. Eenigen van hen werden gegrepen en gevangen genomen, een ander raakte in den strijd onder den voet, terwijl de overigen, na vruchteloze pogingen aangewend te hebben zich te verdedigen, voor de overmacht moesten bukken, door de Spanjaarden heensloegen en hun heil zochten in de vlucht. Hun busroeren wegwerpemde, vliegen zij het huis in, waarvoor zij de wacht hielden, omdat op het dak daarvan met bovenmenschenlijke inspanning een kanon geplaatst was geworden, den tuin door en redden zich over den muur van den aangrenzenden tuin van een huis op de Oude Gracht voor de bloed-dorstigheid der Spanjaarden.

Doch dezen, onder het geroep van »a t t a q u o s, valt aan,« hebben de vluchtelingen achtervolgd en zijn met woest geweld in het huis gedrongen. Hier was van de vluchtenden niets te zien en woedend,

dat dezen ontsnapt waren, haalden de Spanjaarden eenige brandende lonten en begonnen op een tweetal plaatsen brand te stichten. *)

Spoedig bewees een dikke rookwolk, dat hun plan gelukt was en weldra brak de brand in alle hevigheid uit. De vlammen sloegen steeds hoger en hoger uit, zoodat de aangrenzende huizen groot gevaar liepen in hetzelfde lot te deelen.

Plotseling liet de alarmklok zich hooren! De torenwachter van de Sint Jacobskerk had den uitslaanden brand bemerkt en de alarmklok in beweging gebracht. Van alle zijden snelden nu de poorters toe naar de plaats des onheils en zagen tot hun niet geringen schrik, dat een vijftigtal Spaansche soldaten den langverwachten uitval uitgevoerd had en dezen brand had gesticht.

Doch hun schrik is nu voorbij! Terwijl de brandklok steeds haar eentonig gegalm laat hooren en de Spanjaarden steeds blijven roepen: »a t t a q u o s ! valt aan!« hebben de poorters hun bezinning, hun moed weder teruggekregen. Bijgestaan door de Duitsche soldaten, stormden zij onverschrokken op de Spanjolen los, waardoor een hevige schermutse-ling ontstond. Tevergeefs beproefden nu de Spanjaarden de Duitsche soldaten over te halen hun zijde te kiezen; tevergeefs beproefden zij staande te blijven tegen de steeds meer en meer verbitterd wordende poorters; willen zij nu op hun beurt geen gevaar loopen door de Duitsche soldaten en de burgers gevangen genomen te worden, dan moeten zij zich haasten met geweld terug te keeren naar het kasteel.

R e n t r o s , terug,« klonk het nu van alle kanten en steeds vechtende trokken de Spanjaarden einde-

---

*) Geschiedkundige beschrijving der stad Utrecht. N. v. d. Monde. Deel II, blz. 331.

lijk in het kasteel terug, sommigen met bebloeden kop, terwijl zij den door hen gevangen genomen Duitschen soldaten hun vrijheid hadden moeten teruggeven.

Intusschen was het anderen poorters gelukt den hooguitslaanden brand in zijn krachtigen voortgang te stuiten en eindelijk te blusschen, zoodat deze eerste vijandelijkheid der Spaansche bezetting geringe verliezen had gebracht.

Doch deze was slechts het begin, het voorspel van hetgeen er volgen zou. Want nauwelijks hadden de Spanjaarden zich in hun vesting teruggetrokken, of d'Avila gaf bevel over te gaan tot het beschieten der stad.

HOOFDSTUK IX.

DE BESCHIETING.

«Bom !»

Met schrik en ontzetting werd het geluid van een afgeschoten kanon van »Vredenborch« vernomen: de vijandelikheden werden voortgezet.

Een afdeeling Spanjaarden had op een der bastions aan de stadszijde een paar kanonnen in werking gesteld en losgebrand. Met kracht was de kogel weggevlogen, door het dak van het Sint Elizabethsklooster, waarvan een gedeelte krakend naar beneden stortte. Een tweede schot trof niet minder doel, tot doodelijken angst en schrik van de arme weesjes, die gillende en schreeuwende door het klooster liepen.

Van alle zijden van het kasteel werd nu losgebrand en de kogels vlogen over en door de daken der huizen van de stad heen, hier en daar groote verwoestingen aanrichtende.

Met de hellebaard in de hand, vliegen de Hoplieden met hun manschappen door de straten der stad, om zich naar hun loopplaatsen te begeven, terwijl anderen hun post opzoeken op de verschillende torens en huizen, waar hun geschut opgesteld was.

»Vooruit, houdt moed !« klonk het van alle kanten.
»Bezet de loopgraven en de torens !«

Zoo spoedig mogelijk werden de bevelen uitgevoerd. Met geestdrift, aan woede grenzende, begon men nu, onder de steeds voortgaande beschieting der Spaansche bezetting, de handen aan het werk te slaan, om de straten rondom »Vredenborch« te verschanzen. Alle poorters, voor zoover ze niet door ziekte verhinderd waren, droegen schanskorven en zakken met aarde aan, waardoor de straten, die toegang gaven naar het kasteel, zoo goed mogelijk werden verschanst. *)

Doch . . . daar deed de brandklok zich opnieuw hooren. Brandende vuurbollen, vervaardigd van hooi, pek en buskruit, waren met bekwame hand door de bezetting naar de huizen geworpen; het buskruit ontplofte, waardoor overal, waar de bollen terecht kwamen, opnieuw brand uitbrak.

Aangewakkerd door een hevigen wind, breidde de nieuwe brand zich meer en meer uit, zoodat schrik, verwarring, moedeloosheid zich van de burgerij meester maakten.

»Bom !«

Weder klonk een schot door de lucht, doch nu van de zijde der burgerij. Van Dalen was met zijn man-

---

*) Geschiedkundige beschrijving der stad Utrecht. N. v. d. Monde. Deel II, blz. 332.

schappen, zoodra het eerste schot van de Spaansche bezetting gevallen was, door de Merssegast naar den Buurtoren gesneld, had het geschut in gereedheid gebracht en daarna laten losbranden.

Met niet minder kracht was de kogel over de daken weggeschoten in de richting van het kasteel. Ook van de torens van Sint Marie en van Sint Jacob werd er nu geschoten, waardoor de moed bij de burgerij weder terugkwam. Allen voelden den drang om den vijand krachtdadig te bestrijden, wilden zij en de hunnen niet als slachtoffers vallen onder het zwaard van hun beulen of van hongers sterven. *)

»Bluscht den brand en schiet het nest plat!« werd er nu geroepen en, dank zij den terugkeerenden moed, waren allen druk in de weer den brand te blussen of de brandende gedeelten zooveel mogelijk omver te trekken. Met kracht en inspanning werd dit werk voltooid, trots het hevige musketvuur der Spaansche bezetting.

Het geschut, op de daken van sommige huizen opgesteld, werd eveneens losgebrand en de kogels vlogen met geweld naar het gehate kasteel. Doch, hoe goed de schutters ook konden mikken, de Spanjaarden konden het nog beter.

Met voldoening zag d'Avila op de gevolgen zijner wraakoefening neder. Verborgten achter de dikke muren van het kasteel, konden de kogels der burgers den Spanjaarden weinig of geen kwaad doen, terwijl daarentegen het geschut der bezetting overal woestingen aanrichtte.

»Hopman Varos,« sprak de Spaansche bevelhebber, »laat de scherpshutters aantreden en het schieten van gindschen toren doen ophouden.« Dit zeggende, wees hij met zijn linkerhand naar den toren van Sint Jacob, van waar een geregeld vuur op »Vredendorch« was gericht.

Een kort bevel van hopman Varos weerklonk over

het plein en behoedzaam, zooveel mogelijk dekking zoekende, traden de scherpschutters vooruit en bezetten het bastion. Met juiste nauwkeurigheid werd de afstand gemeten en vastgesteld en het kanon in werking gesteld.

Plotseling werd er van alle bastions gelijktijdig losgebrand en kogels van ruim 40 pond vlogen over en door de daken der huizen. Zoo goed wisten de aangewezen scherpschutters te mikken, dat zij door een klein venster in de Sint Jacobskerk, waarachter het geschut der burgerij geplaatst was, in 8 schoten 8 kogels wierpen, waardoor het schieten van dien toren spoedig tot zwijgen werd gebracht en de burgers, bevreesd voor hun leven, gedwongen werden het hazenpad te kiezen. *)

Tegen het vallen van den avond gaf d'Avila bevel met schieten op te houden en te wachten tot den volgenden dag. Dit was voorzeker voor de burgerij een groot geluk, want hun amunitie begon op te raken. Intusschen had de stedelijke regeering niet stil gezeten en waren verschillende boden te paard vertrokken door de Witte vrouwenpoort, om te trachten van elders geschut en amunitie te krijgen.

Tegen zes ure kwamen Van Dalen en Van Bergen thuis, doodelijk vermoeid van hun inspannenden arbeid op den B u u r t o r e n. Angstige oogenblikken had vrouw Van Dalen doorgestaan tijdens de beschieting der stad, doch zij had haar hoop gevestigd op Hem, Die de Zijnen nimmer verlaat. Onder het lezen van Zijn heilig Woord was haar angstig harte gerustgesteld geworden en had zij haar man en zijn vriend in de hoede van den Almachtige overgelaten.

---

*) Historische wandelingen door Utrecht, door Dr. H. J. Broers, bl. 61.

Ook Van Dalen gevoelde behoefte een gedeelte te lezen, en, toen zij na eenige oogenblikken om de tafel waren geschaard, las hij, tot vertroosting der ziele, een gedeelte voor uit des Heeren heilig Woord.

HOOFDSTUK X.

VOORTZETTING DER VIJANDELIJKHEDEN.

Duizenden sterren schitterden met hun liefelijken glans aan het uitspansel en spraken door hun glans van de eer van Hem, Die den hemel en de aarde geschapen heeft. Gewis, het was een liefelijke nacht, een nacht, die de aanschouwers in den geest verplaatste in dien anderen nacht, waarin de Engelen uit den hemel waren nedergedaald, om den herders de blijde boodschap des hei's te verkondigen, dat God Zijn belofte in vervulling had doen treden en de langbeloofde en langverwachte Messias geboren was. Het was een nacht, die den aanschouwers een heerlijke voorbereiding gaf voor het Kerstfeest, dat over vier dagen weder zou gevierd worden.

Niets verbrak de nachtelijke stilte van 21 December. Het oude Utrecht was in een diepen slaap gedompeld, na den ganschen dag zulk een zwaren en inspannenden arbeid verricht te hebben.

Alleen bij de loopplaatsen, op de torens en de huizen, waar het geschut was opgesteld, hielden de Duitsche soldaten en de Gilden de wacht.

Op den **B u u r k e r k t o r e n** vinden we onzen Rudolf met nog eenige anderen, onder bevel van een Overman der Gilden, de wacht hebbende bij het ge-

schut. Met ernstige gedachten werd onze vriend be-
zield, toen hij het starrengeflonker aan het uitspansel
aanschouwde.

Zijn gedachten dwaalden naar Bethlehem en in
den geest zag hij in den stal liggen Hem, Die met-
terdaad heeft bewezen te zijn de langbeloofde
Messias.

Plotseling werd hij in zijn overpeinzingen ge-
stoord door een vreemd licht, aan de Noordzijde en
achter het kasteel.

Wat kan dat wezen?« mompelde hij. Zijn mak-
kers waarschuwen was het werk van een oogenblik
en weldra keken allen door de schietgaten in de
richting, waar het vreemde verschijnsel gezien werd.

Het duurde niet lang of een der Gilden riep: »Dat
is niet anders dan een uitslaande brand; de Span-
jolen zijn weer bezig geweest en schijnen bij S i n t
C a t h a r i j n e opnieuw brand gesticht te hebben.
Luidt de brandklok!«

Spoedig was dit bevel opgevolgd en plotseling
klonk het eentonig gegalm der brandklok »bim-bam-
bim-bam-bim-bam« over het stille Utrecht, dat eens-
klaps uit zijn slaap werd opgeschrikt.

Overal klonk nu het alarmgelui en de bevolking
kwam verschrikt uit haar huizen loopen, met een
brandende kaars of lamp in de hand, angstig vra-
gende naar de reden van het alarmgeroep.

Onze torenwachters hadden goed gezien! Het was
een aantal Spanjaarden gelukt op het P a a r d e n-
v e l d brand te stichten, welke, bij een nu hevig
opkomenden wind, voor ernstige gevolgen deed
vreezen.

Allen snellen nu naar het bedreigde punt en zien,
hoe de toeleg van den vijand is gelukt. Eenige houten
gebouwen waren aangestoken en, aangewakkerd door
den wind, deelde de brand zich aan eenige andere
huizen mede, die ook weldra in lichtelaaie staan.

Verschrikt zagen de poorters de aangebrachte verwoestingen, want de brand verhief zich nu zoo geweldig, dat een groot gedeelte der stad en vooral de *D o m t o r e n*, geheel verlicht was. *)

»Bluscht den brand,« riep Van Dalen, die met Van Bergen haastig was komen toesnellen.

Spoedig was men bezig water aan te dragen en in het vuur te werpen. Sissend viel het water in de brandende massa, doch het baatte niet veel. De brand had een te krachtigen bondgenoot in den wind, en weldra stonden de huizen bij de *S i n t C a t h a r i j n e p o o r t* eveneens in vlammen.

Plotseling weerklonk een knetterend salvo: d'Avila had zijn scherpshutters laten aantreden op het noordelijk bastion, aan de zijde van de *S i n t C a t h a r i j n e p o o r t* en bevel gegeven te schieten op de door den brand helder verlichte menschenmassa. Een prachtiger doelwit kon voorzeker niet gekozen worden: de saâmgestroomde menigte, verlicht door de brandende huizen.

Met voldoening zagen de Spanjaarden neder op hun doelwit; de busroeren werden aangelegd en . . fluitend vlogen de kogels tusschen de menigte in.

De verwarring, die nu ontstond, was onbeschrijfelijk en het gekerm der gewonden, door het vijandelijk lood getroffen, weerklonk hartverscheurend van alle kanten; anderen kwamen in het gedrang onder den voet, terwijl de Spanjaarden steeds voortgingen met schieten op de weerlooze menigte.

Knetterend klonken de salvo's uit de busroeren, fluitend vlogen de kogels naar alle kanten, dood en verderf aanbrengeude; krakend stortten de balken van een verbrand huis ineen, een zee van vonken opwerpemde; de vlammen lekten nu naar alle kanten,

---

*) Geschiedkundige beschrijving der stad Utrecht. N. v. d. Monde. Deel II, blz. 332.

steeds meer en meer voedsel vindende en — daartusschen — stond een radeloze menigte, vol ontzetting te staren naar de schandelijke daden der Spaansche bezetting, verlamd door den schrik.

Vooruit, bluscht den brand, dek u zooveel mogelijk,« klonk het nu. Van Bergen, die in het gewoel van de opdringende menschenmassa Van Dalen was kwijt geraakt, had de poorters uit hun radeloosheid wakker geschud en was een van de eersten, om te trachten opnieuw den brand te blusschen.

»Bluscht den brand,« riep hij onophoudelijk, steeds water in het vuur gooiende; anderen, door zijn voorbeeld aangewakkerd, voelden hun moed terugkeeren, ook zij riepen: »bluscht den brand,« en eindelijk was de bezinning bij het volk teruggekeerd en hielp het mede aan het blusschingswerk, terwijl anderen de gewonden zooveel mogelijk wëdroegen van deze gevaarlijke plaats.

Wël werd er nog voortdurend geschoten door de Spaansche scherpschutters, waardoor velen gedood of gewond werden; wël bleef de wind de vlammen steeds aanwakkeren, doch eindelijk gelukte het den poorters, met behulp der Duitsche knechten, na twee uren van inspannenden arbeid, den brand meester te worden.

Met voldoening zag de Spaansche bevelhebber neder op de verwoestingen, die hij had laten aanrichten: huizen in brand gestoken, menschen doodgeschoten of gewond, overal vernieling aangebracht, in 't kort: de poorters hadden zijn sterken arm gevoeld. En nõg was zijn woede niet gekoeld.

Tegen het aanbreken van den dag gaf hij bevel de stad opnieuw met heele kartouwen te beuken. *)

Vol blijdschap hoorden de Spaansche soldaten dit bevel aan, want zij waren dronken van vreugde over

---

*) Geschiedkundige beschrijving der stad Utrecht. N. v. d. Monde. Deel II, blz. 333.

hetgeen door hun toedoen in den afgelopen nacht was geschied.

»Bom!

Met ontzettend geweld beukten de Spaansche kogels van ruim 40 pond de bijna weerlooze stad. Van links en rechts vlogen de vijandelijke kogels over en door de daken en brachten overal ontzettende verwoestingen aan. Het geschut van alle bastions van »Vredenborch« werd door de Spaansche scherp-schutters meesterlijk bediend en fluitend brachten de goed gemikte kogels dood en verderf aan waar zij terecht kwamen.

De burgerij deed haar best den vijand zooveel mogelijk te antwoorden. Van de huizen en de torens, waarop het geschut opgesteld was, werd onophoudelijk op »Vredenborch« gevuurd, doch het vijandelijk geschut was zwaarder en werd door geoefender hand bediend, terwijl de kogels uit het geschut der burgerij tegen de zware muren van het kasteel ketsten of op het binnenplein terecht kwamen, waar zij weinig of geen schade aanbrachten.

Met krachtige hand waren andere poorters in de weer, bijgestaan door de Duitsche soldaten, om verschillende verschansingen op te werpen in de straten, die toegang gaven naar het kasteel en binnenkort waren die straten dan ook geheel afgesloten met zakken aarde en zand en ander materiaal.

Den ganschen dag en ook den volgenden dag werd er zonder ophouden uit het kasteel geschoten. De burgers, door het blusschen van den brand dien nacht verhinderd aan de verschansingen te arbeiden en zonder bolwerken aan het zware geschut van »Vredenborch« blootgesteld, waren eerst zeer wankeelmoedig.

Toen echter de nood den hoogsten top had bereikt, daar de ammunitie bijna op was, terwijl enkele stukken geschut door het vuur der Spanjaarden dermate

waren vernield, dat zij buiten gevecht moesten worden gesteld, was de uitkomst het meest nabij.

Een menigte pioniers of schansgravers, alsmede kruit en lood, vloeiden van alle zijden nu toe. De pioniers maakten langs de grachten van het kasteel onderaardsche vergravingen, om den vijanden voortaan het doen van stille uitvallen te beletten, in welke werkzaamheden zij groote vorderingen maakten, trots de hevige beschieting der Spaansche bezetting.

Hierdoor verbitterd, trachtten de Spanjaarden met hun geschut uit te voeren, wat zij met hun uitvallen niet meer vermochten.

Aan de noordzijde der Sint Catharijnepoort, aan het Paardenveld, in de nabijheid van »Sterreburch«, stond de Stads-Kruittoren; daarop werd door de bezetting van »Vredenborch« een levendig vuur gericht, doch gelukkig zonder gevolg.

Behalve uit de omliggende dorpen, kwam ook uit Holland onderstand in geschut en ammunitie, maar dit was nog op verre na niet voldoende om d'Avila met kracht tot een overgave te dwingen, hoewel hij nu van alle kanten zoo was ingesloten door de verschanste straten, bewaakt door de Gilden en Duitse soldaten, dat hij nergens meer een uitval kon beproeven en daarom trachtte den poorters zooveel mogelijk afbreuk te doen met de zware kogels uit zijn geschut.

Een nieuw gevaar deed zich nu voor. De Duitsche vendelen, die tot heden dapper hadden medegeholpen in den strijd, begonnen te mopperen, dat zij in de laatste dagen weder geen soldij hadden ontvangen. Hoe gaarne men het hun had willen uitbetalen, het ontbrak den Raad ten eenenmale aan het benoodigde geld. Waar de vroedschap zich ook wendde, zelfs tegen borgstelling der Staten-Generaal,

alle pogingen leden schipbreuk, en het was te verwachten, dat de Duitsche soldaten straks tot oproer zouden overslaan en den vijand toevallen.

De graaf Van Bossu, van dit laatste gevaar spoedig verwittigd, kwam ijlings de Duitsche vendels opzoeken en sprak tot zijn regiment: »Mannen, houdt moed! Tot heden hebt gij uw best gedaan om de poorters bij te staan en hen te helpen in hun strijd, doet dat ook de volgende dagen. Te oordeelen naar den tegenstand, dien de poorters den Spaanschen bevelhebber weten te bieden, twijfel ik niet of de bezetting zal zich zoo spoedig mogelijk moeten overgeven. Aan alle kanten is d'Avila zóó ingesloten, dat hij nergens meer heen kan. Indien zijn kruit en lood op is, moet hij vanzelf overgaan tot het doen eindigen der vijandelijkheden.«

»Maar wanneer krijgen we dan onze soldij?« vroeg een der Duitsche soldaten.

»Zoodra dit maar eenigszins mogelijk is. Stelt daarom alle krachten in het werk om de poorters bij te staan en mede te werken tot hun overwinning.«

Met kracht had de graaf Van Bossu gesproken en het ten slotte zoover weten te brengen, dat zijn manschappen zich opnieuw aan hem onderwierpen en beloofden de poorters niet in den steek te zullen laten.

Intusschen was d'Avila doorgestaan met het beschieten der stad. Dagelijks werden de omliggende gebouwen, torens en kerken beschoten, waardoor vele menschenlevens verloren gingen en groote schade werd aangericht.

Het meest had de **B u u r k e r k t o r e n** van het Spaansche geschut te lijden. Hoewel Van Dalen en Van Bergen met de anderen steeds hun best deden het geschut van **Vredenborch** te beantwoorden, moesten zij op 22 December de verdediging van den toren opgeven.

Levensgevaarlijk was de toestand voor de mannen op dezen toren, want hij werd door de zware vijandelijke kogels zeer geteisterd en was binnenkort redeloos doorschoten.

Daarom gaf Van Dalen bevel om den toren te ont-ruimen. Behoedzaam klommen de manschappen de wenteltrap af, doch nauwelijks waren zij beneden, of een welgemikt schot der Spanjaarden trof den toren opnieuw. Met ontzettend geweld vielen groote stukken steen naar beneden en troffen den dapperen bevel-hebber van het wakkere troepje mannen.

Dodelijk getroffen, zakte Van Dalen ineen; een breede bloedstroom gutste hem uit een wonde aan het hoofd en ongetwijfeld zou hij onder de neervallende steenen geheel bedolven zijn geworden, zoo niet Van Bergen, die weder naar boven was geklommen, omdat zijn vriend zoolang wegbleef en hem toen roer-loos op de trap vond liggen, hem niet ijlings met Rudolf had weggetrokken en beiden voorzichtig hem naar beneden hadden gedragen.

Met tranen in de oogen beschouwde Van Bergen zijn vriend, die onbeweeglijk in het kerkgebouw nederlag. Zooveel mogelijk was het bloeden gestelpt door een flink verband om het hoofd te doen, doch de krijgsman, die meermalen den dood onder de oogen had gehad, zag wèl in, dat de »meester«, die door een ander geroepen was geworden, niet veel hulp zou kunnen geven. Voorzichtig werd Van Dalen op een draagbaar gelegd en zóó naar zijn huis ge-dragen, nadat Van Bergen zijn vrouw op het ongeval eerst had voorbereid.

HOOFDSTUK XI.

INGEGAAN IN DE RUST.

Vrede op aarde!»

Wederom was de liefelijke Kerstdag aangebroken, waarop in het bijzonder gedacht wordt aan Hem, die geboren werd in den stal te Bethlehem om zondaren zalig te maken.

Vrede op aarde!» zoo zongen de Engelen, toen die eerste Kerstdag was aangebroken, doch op dezen Kerstdag — de 25ste December 1576 — was er in Utrecht weinig of niets van den vrede te bespeuren.

Integendeel, de Spaansche bezetting scheen het er op gezet te hebben, dezen Kerstdag te maken tot een dag van verderf en dood.

Nergens kon er in de talrijke kerken dienst verricht worden, want onophoudelijk vlogen de kogels van Vredenborch over Utrecht heen, en de poorters, inplaats van te kunnen rusten van den dagenlangen inspannenden arbeid, waren door den nood gedwongen het geschut opnieuw in werking te stellen.

Bij het aanbreken van den dag zond de Spaansche bezetting, als spottende met de beteekenis van dezen dag, opnieuw haar kogels overal heen. Tevens werd beproefd eenige uitvallen te ondernemen, doch de straten waren nu te goed verschanst en door de Duitsche vendels en Gilden met hun geschut bewaakt, zoodat die uitvallen niet met gunstigen uitslag bekroond werden.

Tegen het vallen van den avond hield de beschie-

ting op en konden de burgers en soldaten eenige oogenblikken rust nemen.

Met loome schreden ging Van Bergen naar de woning van zijn trouwen vriend, niets anders verwach- tende of bij zijn thuiskomst zou hij dezen niet meer in het leven vinden.

's Morgens was de toestand zoo ernstig, dat alle hoop, om Van Dalen nog in het leven te behouden, werd opgegeven. Zware koortsen hadden gisteren Van Dalen zoo aangetast, dat allen voelden, dat de trouwe burger stond voor de poorten des doods.

Gaarne had Van Bergen dezen dag bij de sponde van zijn vriend doorgebracht, doch de Spanjaarden hadden hem en zooveel anderen geen rust gegund en daarom was hij in den vroegen morgen heenge- gaan, om zijn plichten jegens de stad te vervullen.

Behoedzaam trad Van Bergen nu de kamer binnen. Met een verband om het hoofd lag Van Dalen op zijn bed neder en een flauwe glimlach verscheen op zijn gelaat, toen hij zijn vriend bemerkte.

»Hoe — gaat het — met — de stad?« vroeg de zieke langzaam, terwijl hij de hand van zijn vriend vasthield, toen deze bij zijn bed was gekomen.

»Vermoei u niet te veel, lieve man,« sprak vrouw Van Dalen, met betraande oogen hem aanziende.

»In — het geheel — niet,« sprak de lijder en Van Bergen vertelde nu een en ander van den toestand, waarin Utrecht verkeerde.

Eenige oogenblikken heerschte er een doodelijke stilte in het vertrek. De kranke gevoelde, dat hij binnen weinige oogenblikken zou heengaan naar het land, waar geen strijd, maar eeuwige vrede zal zijn.

Ook vrouw Van Dalen en Van Bergen bemerkten zulks duidelijk. In bittere tranen uitbarstende, lei de eerste haar hoofd op het kussen, tegen het gelaat van haar man aan.

»Gij moet — niet — weenen — lieve,« sprak de

lijder tot haar. »God heeft — dat zoo — beschikt. Geloof — dat Hij — u niet — zal verlaten. Ik zal — weldra bij Hem zijn. Hij heeft — mij gebracht — tot Zijn heilig woord — en mij — rust willen schenken. Nu ga ik — door het bloed — van Jezus Christus — in de eeuwige rust. Van Bergen — lees mij nog — wat voor.«

Ontroerd haalde deze den huisbijbel te voorschijn en indrukwekkend klonken de woorden door het stille vertrek :

En op denzelfden dag, als het nu avond geworden was, zeide Hij tot hen : »Laat ons overvaren naar de andere zijde. En er werd een groote storm van wind, en de baren sloegen over in het schip, alzoo dat het nu vol werd. En Hij was in het achterschip, slapende op een oorkussen, en zij wekten Hem op en zeiden tot Hem : »Meester ! wij vergaan. En Hij, gewekt zijnde, bestrafte den wind en zeide tot de zee : »Zwijg, wees stil !« En de wind ging liggen en er werd groote stilte. En Hij zeide tot hen : »Wat zijt gij zoo vreesachtig ? hoe hebt gij geen geloof ? En zij vreesden met groote vreeze en zeiden tot elkander : »Wie is toch Deze, dat Hem ook de wind en de zee gehoorzaam zijn ?«

Een oogenblik heerschte er een plechtig stilzwijgen : allen waren onder den indruk van deze heilige woorden.

Het is — nu avond — geworden,« lispelde Van Dalen. »Straks zal ik — overvaren — naar de — gouden kust. Hij zal — den storm over Utrecht — ook doen — bedaren — en onze stad — weer vrede geven. Die vrede — zal ik — niet meer zien — want ik ga — straks tot Hem — naar de — vele woningen — in het Vaderhuis. — Lees mij — dat ook — nog voor.«

En met ontroerde stem las Van Bergen den scheidenden echtgenoot en vriend voor : »Uw hart worde

niet ontroerd, gijlieden gelooft in God, gelooft ook in Mij. In het huis Mijns Vaders zijn vele woningen, anderszins zou Ik het u gezegd hebben. Ik ga heen om u plaats te bereiden. En zoo wanneer ik heengegaan zal zijn en u plaats zal bereid hebben, zoo kome Ik weder en zal u tot Mij nemen, opdat gij ook zijn moogt, waar Ik ben.«

Weder was er een stilzwijgen in de kamer. Vrouw Van Dalen en Van Bergen hielden hun adem in, toen zij het gelaat van den stervende aanschouwden. Een glimlach was over diens gelaat verspreid en deed hun zien, dat hij met zijn geestesoog reeds iets zag van de hemelsche heerlijkheid, waarin hij straks zou binnengaan.

»Hij gaat in in de eeuwige rust,« zeide Van Bergen nu.

Na eenige oogenblikken opende Van Dalen zijn oogen. Met liefdevolle blikken zag hij zijn vrouw aan en lispelde: »God zal — u niet — verlaten als — ik weg ben,« en toen zijn vriend aanzienste, sprak hij tot hem: »Van Bergen — zorg voor — mijn vrouw.«

De trekken begonnen nu te veranderen, nog eenmaal opende hij den mond: »leef wel — ik ga — tot Jezus, gij komt daar ook — ik wacht — op u,« en een minuut later was het leven het broze lichaam ontvoden.

Snikkende over het verlies van hem, met wien zij zooveel jaren in den echt was verbonden geweest en met wien zij lief en leed had gedeeld, viel vrouw Van Dalen op een stoel neder en bedekte haar gelaat met haar handen, terwijl Van Bergen tot haar zeide: »Troost u, lieve vriendin; wat God doet is welgedaan. Hij was een goed echtgenoot voor u, een oprechte vriend voor mij, en een trouw poorter voor onze stad, en bovenal een oprecht christen, en daarom durf ik met volle verzekering te zeggen, dat God tot

hem zal hebben gesproken: »Gij zijt getrouw geweest tot den dood en daarom zal Ik u geven de kroon des eeuwigen levens.«

HOOFDSTUK XII.

HET KWAAD LOONT ZIJN MEESTER.

Dat er onder de bestaande omstandigheden niet veel gewerkt kon worden, is duidelijk te begrijpen. Alleen de hoognoodige arbeid werd verricht; al de overige werkzaamheden bleven rusten, daar de poorters handen vol werks hadden met de verdediging der stad tegen »Vredenborch«.

Daarom kon het ook geen opzien baren, dat Kwater, de spion van den Spaanschen bevelhebber, zich uit de voeten had weten te maken, zoodra de eerste vijandelijkheden waren begonnen.

In den namiddag van den 20sten December was hij ongemerkt de Tolsteegpoort uitgewandeld. De poortwachter had hem ongemoeid laten doorgaan, evenals het wachthebbende vendel van hopman De Ridder, dat een wakend oog hield op allen, die binnen Utrecht kwamen.

Eenmaal buiten de poort gekomen, in Gods vrije natuur, gevoelde de verrader zich veilig. Zooals het met dergelijk soort van menschen meer gaat, was hij even lafhartig als trouweloos. Zijn leven vond hij te dierbaar om dat bloot te stellen aan de Spaansche kogels en daarbij gevoelde hij niet den minsten lust mede te werken tot verdediging der stad.

Zijn opgespaarde geldstukken, benevens de Philipsdaalders van den Spaanschen bevelhebber, had

hij zorgvuldig tusschen zijn wambuis gestoken. Wel zwierven om de stad stroopende benden rond en was de weg dus niet erg veilig voor hem, doch Kwater had ook geen bedoeling den ganschen nacht buiten te blijven loopen.

Zijn doel was naar het kasteel »Vredenborch« te gaan; de straten, die toegang gaven tot het kasteel, waren door de opgerichte verschansingen versperd en afgesloten; daarbij werden zij dag en nacht bewaakt door de Duitsche vendels, die van achter de opgeworpen dekking het kasteel steeds zooveel mogelijk beschoten.

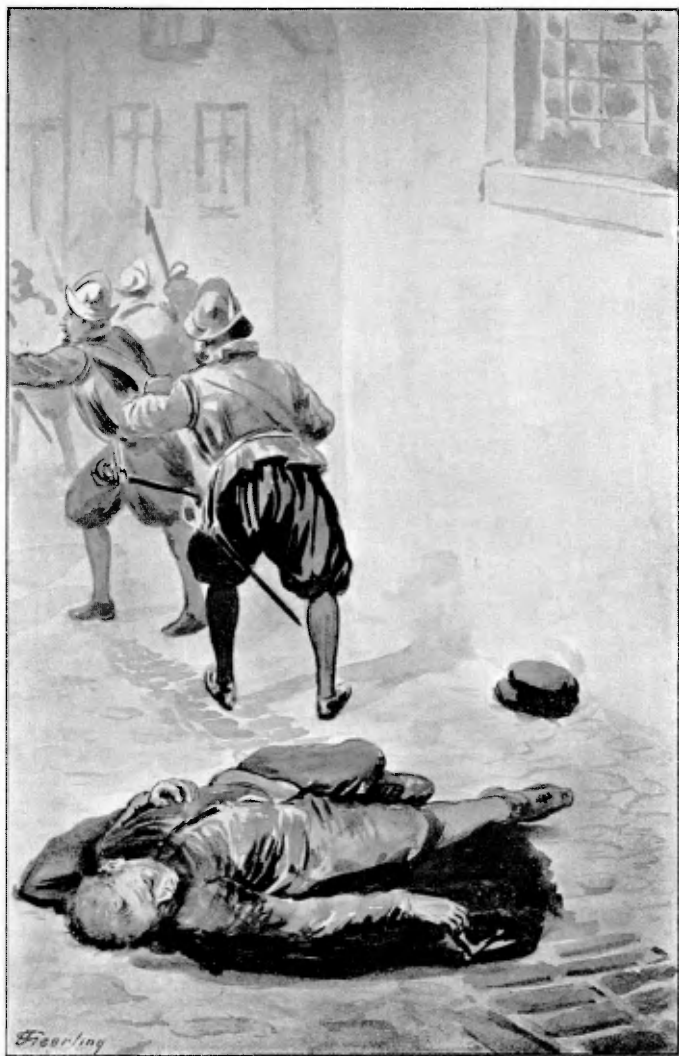
De eenige oplossing om bij of in het kasteel te komen was door de Tolsteegpoort de stad te verlaten, dan rechts om te slaan, voorbij den toren van Sint Geerten, den Smeetoren en dien van Sint Marie te gaan, om dan eindelijk te trachten de aandacht te trekken van de wachtgebende Spaansche soldaten op de noordelijke bastions van het kasteel.

Zoo was de trouwelooze en lafhartige poorter dan buiten de stad gekomen. Aan zijn voornemen gevolg gevende, richtte hij zijn schreden langs den met jonge iepenboomen beplanten Singel en kwam na eenige oogenblikken voorbij Sint Geerten en den Smeetoren.

Alhoewel deze beide torens over het algemeen weinig te lijden hadden gehad van de Spaansche kogels, was er toch hier en daar een aantal gaten in geschoten, terwijl ook de omliggende huizen het eveneens min of meer hadden moeten ontgelden.

»Bij Sint Maarten, onze goede schutspatroon, hij had de stad wel wat beter mogen beschermen,« mompelde Kwater, toen hij de beschoten huizen van over den wal zag uitsteken. »d'Avila heeft geoefende schutters, dat moet ik zeggen. Ik ben maar blij, dat ik er nog heelhuids ben afgekomen vandaag.

Fearling

want de Spaansche bezetting begon er danig op los te schieten en zal het bij die enkele schoten wel niet laten. Nou, in »Vredensborch« ben ik veiliger dan in de stad, want het geschut der poorters zal daar weinig kunnen uitvoeren. Ik hoop maar, dat een van de soldaten mij straks zal bemerken en dat er een schuit of boot gezonden wordt om mij den Singel over te varen.«

Onder deze alleenspraak was hij gekomen voorbij den toren van Sint Marie tot dicht bij de Catharijnepoort.

»Ik zal mij maar niet te dicht bij de poort wagen,« mompelde hij; »je kunt nooit weten wie er zich op 't oogenblik bevindt of door de tralievensters kijkt en mij herkent.«

Zoo sprekende tuurde hij in de duisternis naar een der bastions, waarop hij hoopte een der Spanjaarden te zullen aantreffen. Doch tevergeefs, geen der Spaansche soldaten liet zich zien, want allen hadden het te druk met de beschieting der stad aan de zuidzijde van het kasteel.

Reeds had hij eenige malen heen en weder geloopt, doch steeds zonder gunstig gevolg. Eindelijk verneemt zijn oor het geluid van een verwijderd rumoer, het kwam steeds nader en duidelijk kon onze spion nu een aantal twistende stemmen vernemen, komende uit de richting van den Leidschen Rijn.

Hij kon zich niet vergissen, het was een stroopende Spaansche bende, die de omstreken der stad iederen dag onveilig maakte. Zijn hart klopte hoorbaar van angst bij de gedachte in de handen van deze Spanjolen te zullen vallen en hoe dan zijn geld voor hen een welkome prooi zou worden.

Nergens bood zich een veilige schuilplaats aan om de aandacht van den tierenden en woesten hoop, die steeds meer en meer nader kwam, te ontsnappen.

»'t Eenige wat ik doen kan,« mompelde hij, »is te trachten terug te keeren om door de Tolsteegpoort de stad weder binnen te komen.«

Plotseling een besluit nemende, draait hij zich om en met de bede: »Maria, Jozef, Sint Maarten, help mij!« zette hij het op een loopen, zijn rammelende geldstukken stevig vasthoudende.

Doch te laat, de Spanjaarden hadden hem reeds bemerkt en vermoedende, dat hij om de een of andere oorzaak voor hen de vlucht had genomen, hadden zij hun twist vergeten, hem ijlings onder woeste kreten achtervolgd, spoedig ingehaald en in hun midden genomen.

Bevend over al zijn leden stond Kwater tusschen de Spaansche soldaten in, die, luid tierende en vloekende, hem in hun taal, waarvan hij niets begreep, vroegen waarom hij voor hen gevlucht was.

»Laat mij gaan,« riep de spion uit, en trachtte zich uit alle macht los te rukken uit de handen van den Spanjaard, die hem stevig vasthield.

Doch deze daad was zijn ongeluk; door het schudden en trekken maakten de in zijn wambuis gestoken geldstukken een rammelend geluid, dat der bende als muziek in de ooren klonk.

Van alle kanten werd Kwater nu aangegrepen, terwijl zijn wambuis door de roovers als het ware werd vaneen gescheurd, waardoor de Philipsdaalders en andere muntstukken over den weg rolden.

Met vloeken en vreugdekreten wierpen de Spanjaarden zich op de geldstukken, elkander stompende en duwende om het meeste te bemachtigen.

Tevergeefs beproefde Kwater zijn ontroofden schat terug te krijgen; een krachtige vuistslag op zijn voorhoofd van een der Spanjaarden, vlak bij zijn oogen, velde den spion ter aarde, waar hij bewusteloos en met bebloed gezicht bleef liggen, terwijl zijn aanranders, na nog nauwkeurig zijn kleederen doorzocht

te hebben, hem halfdood achterlieten, en zich met de beroofde geldstukken spoedig uit de voeten maakten.

Hoe lang Kwater daar gelegen had, in den kouden Decemberavond, kon hij zich, toen hij uit zijn bewusteloosheid ontwaakte, niet herinneren; het kon een uur zijn of mogelijk wel twee, misschien nog wel langer.

Bevende over al zijn leden, kreunende van pijn door de ontvangen stompen en slagen der Spanjaarden, verkleumd door de koude, trachtte de spion zich op te richten, dat hem na groote inspanning eindelijk gelukte.

Strompelend, zich nu aan dezen, dan aan genen boom vasthoudende, richtte hij in de duisternis zijn schreden naar de Sint Catharijnepoort; daar aangekomen, had hij nauwelijks kracht den klopper in beweging te brengen en, uitgeput van vermoeienis zonk de verrader voor de poort neder.

De poortwachter, die het zwakke geluid van den neervallenden klopper gehoord had, riep door het tralievenster, bezijden de poort, wie verlangde binnengelaten te worden.

Geen antwoord krijgende, herhaalde hij zijn vraag, doch ook dezen keer kreeg hij geen antwoord.

»Wat zullen we nou hebben?« mompelde hij in zichzelf. »De klopper ging toch op en neer! 't Zal toch geen streek van de Spaansche benden zijn?«

Verwonderd klimt hij op een bankje en ziet door de tralies een in elkander gezonken gedaante voor de poort liggen.

Onze waakzame poortwachter was op zijn hoede; misschien wilden stroopende benden zich wel meester maken van de poort en de stad binnendringen.

Daarom waarschuwde hij den Hopman van de wacht en deze beval een twintigtal mannen met geladen busroeren zich gereed te houden en, indien de buiten stonden met geweld de poort mochten

binnendringen, onverwijld op hen los te branden.

»Poortwachter, open de deur!« beval hij nu.

De grendels werden van de zware deur weggeschoven en behoedzaam werd de poortdeur geopend; een zestal mannen trad gewapend naar buiten en stond weldra om den nog steeds bewusteloozen Kwater geschaard, een brandende lamp boven zijn hoofd houdende, waaruit nog steeds bloed vloeide.

Niemand anders bemerkende, zeide een der mannen: »Laten we hem voorzichtig opnemen en in de wacht leggen.« Spoedig was hieraan gevolg gegeven en werd de bewusteloze Kwater de poort doorgedragen, die onmiddellijk weder stevig gesloten werd.

»Hij schijnt leelijk terecht te zijn gekomen,« zeide een der Gilden; »misschien hebben de stroopende Spanjolen hem zoo toegetakeld.«

»Wel mogelijk,« meende een ander; »zijn wambuis is geheel gescheurd en die wond aan zijn voorhoofd ziet er evenmin mooi uit.«

Onder deze gesprekken had de Hopman van deze Gildenwacht den spion op een bank in de wacht doen nederleggen en de wond onderzocht. De vuistslag van den Spanjaard had het linkeroog geheel verbrijzeld, terwijl door zijn val de verrader een verschrikkelijk gat in zijn hoofd had gekregen, waaruit het bloed over zijn gelaat en wambuis was gestroomd.

Zoo goed mogelijk werd Kwater verbonden en van bloed en stof gereinigd. De Hopman gaf bevel dat hij dezen avond en nacht in de wacht zou blijven, opdat men morgen verder kon zien wie de onbekende was en waar hij woonde.

Eenige oogenblikken later lag de spion op een bank uitgestrekt, terwijl een paar Gilden om beurten de wacht bij hem hielden. Eindelijk opende hij de oogen en keek verwonderd in het rond.

»Wel, vriend, hoe is het er mede?« vroeg een der Gilden.

»Waar — ben — ik ?« vroeg Kwater.

»In de wacht bij de Sint Catharijnepoort. We hebben je een paar uur geleden bewusteloos voor de poort gevonden.«

Langzaam kon Kwater zich weer een en ander herinneren en vertelde toen, op welke wijze hij voor de poort ineen was gezakt.

»En waar woon je ?«

»Op den Springweg. Ik werk bij baas Van Dalen van het lakensnijdersgilde en . . .«

Doch vermoeidheid en uitputting beletten hem het verdere spreken. Zijn gansche lichaam deed hem zeer, terwijl zijn hoofd en linkeroog hem een brandend gevoel gaven en verschrikkelijk pijn deden.

Spoedig was de Hopman van een en ander verwtigd en werd een der mannen naar de kostvrouw van Kwater gezonden, om haar het ongeval mede te deelen, dat hem overkomen was.

Den volgenden morgen bracht de »meester« een bezoek bij Kwater, om naar zijn hoofd en oog te kijken. Het onderzoek scheen hem niet erg te bevredigen, want hoofdschuddend mompelde hij iets binnensmonds.

»Wat is uw meening van den zieke ?« vroeg de Hopman, toen zij eenige oogenblikken later alleen waren.

»Hij komt er niet meer van op,« was de korte verklaring. »Zijn oog zal hij misschien moeten missen en door dat gat in zijn hoofd zal hij steeds sukkelende blijven. En wanneer de wondkoorts er bij komt, dan vrees ik dat hij zal sterven.«

»Kan hij vervoerd worden ?« vroeg de Hopman ; »ik kan hem moeielijk hier houden.«

»Indien dat voorzichtig gebeurt, dan wel.«

Dienzelfden middag werd Kwater op een draagberrie thuis gebracht. Hij was de stad ontvloden om zijn leven te beveiligen voor de Spaansche kogels,

doch buiten de stad hadden Spaansche vuisten hem zoodanig toegetakeld, dat het niet veel gescheeld had of hij had dáár zijn leven verloren. En verder?

Spoedig was hij te bed gelegd en bleef met gesloten oogen liggen. De dagen, die nu volgden, kropen voor hem langzaam en traag voorbij. Kwater sprak weinig of in het geheel niet, meestal lag hij met gesloten oogen te denken over het voorgevallene.

Scheen het eerst, dat hij van zijn wonden zou herstellen, spoedig begon die hoop in rook te vervliegen, want den ganschen dag was hij onrustig en bleef geen oogenblik stil liggen. Hij dacht onophoudelijk aan hetgeen er met hem gebeurd was, en dit was niet bevorderlijk voor zijn toestand.

Welk een onheil was hem overkomen! Zijn zorgvuldig opgespaarde geldstukken, benevens de goudstukken van den Spaanschen bevelhebber, zijn geheele schat was hem ontroofd geworden. En alsof dat alles niet genoeg was geweest, hadden zijn aanranders hem zóó mishandeld, dat hij er bijna het leven bij had ingeschoten. Met een groote som gelds was hij de stad uitgegaan en, aangerand, beroofd van alles wat hij bezat, was hij, meer dood dan levend, er weder binnengekomen, of liever gezegd, binnengedragen.

Was dát als loon voor de moeite, die hij gedaan had voor den Spaanschen bevelhebber, aangespoord door pater Leonius?

»Wat baat het den mensch, zoo hij de geheele wereld gewint en schade lijdt aan zijne ziele?«

Plotseling kwamen hem deze woorden te binnen! Onrustig woelde hij op zijn bed heen en weder: bevatten deze woorden geen ernstige waarheid?

Was hij niet uitgegaan om schatten te verzamelen, ze bijeen te brengen op een laaghartige wijze? Had hij niet, om tot zijn doel te geraken, zijn medeburgers, ja de geheele stad voor een handjevol goud

verraden? Was hij niet geweest een trouwelooze poorter, die, uit winstbejag, de plannen der burgerij aan den vijand had verraden?

Kon God aan zulk een werk een welgevallen hebben? Integendeel, hij had God nooit gediend, al ging hij ook naar de kerk en ter «misse». Hij diende den Mammon, den geldduivel, en daarom bleek het hem nu zoo klaar en duidelijk, dat het woord van Jezus Christus: »Wat baat het den mensch, zoo hij de geheele wereld gewint en schade lijdt aan zijne ziele,« een woord is, dat ook aan hem zou bewaarheid worden.

Maar, »ze komen tòch in het vagevuur, die ketters!« Had pater Leonius zelf dat niet met beslistheid uitgesproken en had hij hem geen absolutie geschonken voor zijn omgang met de aanhangers van de «nije leere», wier gesprekken hij had aangehoord en de waarheid er van geveinsd ter wille van het goede doel?

Wie had er nu gelijk: de «kettters» of pater Leonius?

Meer en meer werd Kwater onrustig. »Was pater Leonius maar hier,« dacht hij, doch deze zat veilig achter de dikke muren van «Vredenborch» en kon hem niet troosten of bijstaan.

Een andere priester nemen? Maar dan zou hij de gansche waarheid moeten vertellen en dan zou het uitkomen welk een verraad hij jegens de stad en haar poorters bedreven had!

Wie zal hem nu bijstaan in de ure van zijn sterven? En hoe zal hij voor God verschijnen?

«Maria, Jozef,« kreunde hij, terwijl een doodelijke angst zich van hem meester maakte. De koorts, die langzamerhand was opgekomen, begon nu in alle hevigheid op te zetten.

Het klamme zweet parelde op zijn voorhoofd en onrustig wendde hij zich om op zijn legerstede. Te-

vergeefs trachtte zijn kostvrouw hem tot rust te brengen, al haar pogingen daartoe leden schipbreuk; wild sloeg de verrader met zijn armen heen en weder, zoodat de arme vrouw ten einde raad was.

»Moeder, wil ik naar baas Van Dalen loopen en vragen of hij even hier wil komen?« vroeg haar oudste zoontje.

»Ja, Hendrik, doe dat,« was haar antwoord en eenige oogenblikken later was de wakkere knaap op weg naar het huis van Van Dalen, van wiens dood hij niets af wist.

Bij het huis gekomen, vond hij alles gesloten en op zijn geklop deed Van Bergen hem open.

»Sinjeur, ik wou baas Van Dalen spreken,« zeide Hendrik.

»Zoo, waarvoor, en wie ben jij, ventje?« vroeg Van Bergen, die niet wist wien hij voor zich had en wat hij den knaap moest antwoorden.

Hendrik deelde hem nu mede waarvoor hij gekomen was, waarna Van Bergen zeide: »Zeg tegen je moeder, dat baas Van Dalen gestorven is en vandaag is begraven, doch dat ik dadelijk zal komen.«

Niet lang daarna bevond Van Bergen zich aan het ziekbed van Kwater, ten hoogste verwonderd hem aldus aan te treffen.

»Weet ge ook, op welke wijze hij zoo gekomen is?« vroeg hij aan de vrouw.

»Jawel,« was haar antwoord; »de Gildenwacht aan de S i n t C a t h a r i j n e p o o r t heeft hem acht dagen geleden buiten de poort gevonden en later vernomen dat een stroopende Spaansche bende hem mishandeld heeft en . . .«

Verder kon zij niet komen, want plotseling vloog Kwater overeind en riep uit: »Zeker, hopman Varos, de wallen worden versterkt en nieuw geschut aangeschaft. Overal worden er loopplaatsen gevestigd.«

Met ontzetting hoorde Van Bergen het ijlen van

Kwater aan ; in het eerst begreep hij niet, wat dat alles moest beduiden, doch spoedig begon hij vermoeden te krijgen, dat Kwater verraad had gepleegd, temeer omdat hij een Spaanschen naam hoorde noemen.

»Wat zegt u, pater Leonius,« ijelde Kwater verder, »ja, de ketters komen tòch in het vagevuur. Die Van Bergen wilde mij ook al overhalen tot de nieuwe leer, maar dat levert niets op. Neen, de bevelhebber van »Vredenborch« is heel wat scheutiger. Gisteren heb ik tien Philipsdaalders van hem gehad.«

Wederom was er een oogenblik stilzwijgen, tot de verrader opnieuw begon. Zijn geest was op 't oogenblik bezig met de eerste beschieting der stad. »Neen, ik ga naar »Vredenborch«, daar is het veiliger. Ik zie geen soldaten op het bastion. Wie komen daaraan? Vooruit, op de vlucht, ze willen mijn geld afnemen. Laat me los,« brulde hij eensklaps en Van Bergen had alle moeite den ijlenden spion in bed te houden.

»Pater Leonius, ik ben zoo alleen, het is zoo donker, zoo donker als de nacht! Waar blijft ge? sta me bij. Ik zie niets, alles is nog duister. O, wat een verschrikkelijk gezicht.«

Bleek van ontzetting lag de verrader nu afgemat neder. Welk een gezicht hij aanschouwde? Zag hij het oordeel Gods over zijn daden?

Ontroerd beschouwde Van Bergen het gezicht van den trouweloozen Kwater: hoe was alles hem nu duidelijk geworden. Door hebzucht gedreven, door zijn dorst naar geld, had hij den huichelaar en den verrader gespeeld, en gespot met Gods heilig Woord.

»Ga weg, gij hebt mij verleid. Ik zie het nu in: de »kitters« zijn beter, maar nu is het te laat voor mij,« en angstig klonk het door de kamer: »Te laat!»

»O, God, wees Gij zijn ziel genadig!« bad Van Bergen nog voor den trouweloozen poorter.

Wederom kwam een angstige trek op het gelaat van den spion; nog eenmaal opende hij het eene oog en keek Van Bergen aan. 't Scheen, dat hij dezen herkende, want angstig zag hij hem aan en met de woorden: »W a t b a a t h e t d e n m e n s c h . . . » zonk hij achterover en . . . was dood.

Een rilling doorliep Van Bergen, toen hij het einde van den verrader aanschouwde. Gestorven was hij als een trouwelooze poorter, als een spion en verrader, zonder een bede tot schuldvergiftenis op de lippen.

Toen Van Bergen een kwartier later zich weder op straat bevond, na eerst eenige aanwijzingen gegeven te hebben omtrent de begrafenis van Kwater, overdacht hij in zichzelf het einde van zijn vriend en dat van den spion. Welk een verschil tusschen het sterven van Van Dalen en dat van Kwater. Deze was heengegaan, zonder te komen tot schulderkenntenis, als een diep rampzalige en nu gekomen dáár, waarvan Jezus zegt »dat dáár is geweest en knersing der tanden,« doch gene was, steunende op het zoenverdienend lijden en sterven van Christus, ingegaan in de eeuwige rust. Wel rustte zijn stoffelijk overschot nog in den schoot der aarde en straks zou dat van Kwater ook daarin gelegd worden, wachtende tot den grooten Dag der Opstanding, doch hun zielen waren niet daar, want, terwijl Kwater was heengegaan naar de plaats der verschrikking, om dáár te ontvangen het loon zijner misdaden, was Van Dalen, door het bloed van Jezus Christus, gegaan naar het Vaderhuis met de vele woningen en, zoo ooit, dan bleek ook nu weder, dat des Heeren Woord is een onfeilbaar Woord als het zegt: »L e t o p d e n v r o m e e n z i e n a a r d e n o p r e c h t e , w a n t h e t e i n d e v a n d i e n m a n z a l v r e d e z i j n.« (Psalm 37 : 37.)

HOOFDSTUK XIII.

EEN VOLKSOPLOOP.

Het oude jaar was heengegaan en het nieuwe gekomen. En zooals het oude geëindigd was, was het nieuwe begonnen: schieten, schieten en nog eens schieten.

Onophoudelijk werd de stad door de Spaansche bezetting beschoten. Doch ook de burgerij hield zich niet stil; zij bombardeerden het kasteel dermate, dat op zekeren dag, den 12den Januari 1577, een der bruggen van het kasteel bijna reddeloos was stukgeschoten.

Tengevolge hiervan knoopte de Spaansche bevelhebber onderhandelingen aan met de stedelijke regeering, zoodat gedurende een negental dagen de vijandelijkheden werden gestaakt en de poorters voor het eerst een langen rusttijd van ruim een week kregen.

De onderhandelingen liepen echter vruchteloos af. d'Avila beproefde toen nog een ander middel. Van den Landvoogd Don Juan, had hij, door tusschenkomst der stedelijke regeering, een schrijven ontvangen om het Kasteel over te geven. Doch voorgende, dat hij de echtheid van dat ontvangen bevelschrift betwijfelde, evenals van de daarop voorkomende handteekening en het zegel, verzocht hij nog een uitstel van veertien dagen om een en ander te onderzoeken.

De regeering wantrouwde echter dit voorstel met het oog op den langen termijn van onderzoek; in dien tijd kon d'Avila zich weer behoorlijk toebe-reiden voor een nieuwen strijd of eenige uitvallen

probeeren, zoodat ook dit voorstel van de hand werd gewezen.

Woedend liep de Spaansche bevelhebber in zijn kamer op en neder, toen hij het antwoord van de stedelijke regeering ontvangen had. Aanstonds gaf hij bevel met schieten voort te gaan en wederom vlogen de Spaansche kogels over de stad heen. Tevens beproefde een aantal soldaten der bezetting op zekeren nacht nog een uitval te doen, doch werden door de Gilden en Duitsche soldaten op zulk een hartelijke wijze ontvangen, dat ze van geluk mochten spreken nog levend binnen het Kasteel terug te komen. Deze schermutselingen, die nog een paar keer werden herhaald, doch voor de Spanjaarden zonder eenig gunstig gevolg waren, ontvlamden zoodanig den ijver der burgers en dien der Duitsche troepen, dat men uit de opgeworpen schansen en »katten« het Kasteel opnieuw en zeer hevig begon te beschieten. *)

Intusschen werkten de schansgravers, trots het hevig geweervuur en kanongebulder, steeds door en waren, na wekenlangen inspannenden arbeid, zoo ver gevorderd, dat men in begin Februari 1577 kon overgaan met het dempen van een gedeelte der grachten om het Kasteel.

Met groote blijdschap hadden de poorters deze tijding vernomen en alles liep te hoop in de straten, die toegang gaven naar »Vredenborch«, om tegenwoordig te zijn bij het dempen der grachten. Zakken aarde en zand werden onophoudelijk in het water gegooid en eindelijk was men zoover gekomen, dat het water van een der grachten zoo goed als verdwenen was, eensdeels door de daarin geworpen aarde en zand, anderdeels door een gemaakte loozing in den *S i n g e l*.

Nu vonden de poorters het beslissende oogen-

*) Geschiedkundige beschrijving der stad Utrecht. 'N. v. d. Monde. Deel II, blz. 335—336.

blik gekomen, om over te gaan tot de bestorming van het Kasteel. Eenige heethoofden gaven hiertoe het sein, want plotseling weerklonk de kreet: »Valt aan, loopt het nest plat!«

»Weg met het nest, dood aan de Spanjaarden!« klonk het nu plotseling van alle kanten.

Laten we naar den graaf Van Bossu gaan op de Drift,« riep een der poorters nu, »en laten we hem vragen om het Kasteel te bestormen.«

»Goed zoo,« riep een derde; »naar den Graaf, weg met het nest, dood aan de Spanjaarden!«

Van alle kanten werden nu dergelijke kreten gehoord en eensklaps een besluit nemende, zetten de leiders zich in beweging en trokken door de straten der stad naar het Sint Janskerkhof en naar de Drift, waar de graaf Van Bossu woonde. De anderen volgden vanzelf, onderweg sloten zich nog meerderen aan, zoodat ten slotte een reusachtige stoet van volk door de stad trok, voorbij »Hazenbergh« en »Lichtenbergh«, als wilden zij aan de stedelijke regeering laten zien, wat zij van plan waren te doen.

Steeds kwamen er meer poorters bij, want nauwelijks hoorden zij het doel van dezen volksoploop, of zij sloten er zich bij aan en als een reusachtige slang trok deze menigte over de Oude Gracht, door de Vinkenburgsteghe over de Neude en door de Sint Jansstraat, om over het Sint Janskerkhof de Drift te bereiken.

Luid tierende en schreeuwende, allerlei kreten aanheffende, gericht tegen »Vredenborch« en haar bezetting, met de busroeren heen en weer zwaaiende, stond men eindelijk voor de woning van den graaf Van Bossu.

»Weg met het Kasteel, dood aan de Spanjaarden!« hoorde hij roepen en als een echo klonk het uit duizenden kelen op het Sint Janskerkhof: »weg met de Spanjaarden!«

Verwonderd over dezen buitengewonen volksoploop, trad de bevelhebber naar buiten *), waar hij begroet werd met de kreten: »Weg met »Vredendorch«, weg met de Spanjaarden! Dood aan de gehate Spanjolen!«

»Mannen, wat doet gij hier en wat is de reden van uw geschr . . . ?«

Doch zijn vraag ging in het rumoer verloren, en welke moeite hij ook deed om zich verstaanbaar te maken, tevergeefs, het geschreeuw en getier werd al heviger.

Ten einde raad sprak hij tot de vorsten, dat, als men hem wat te vragen of te verzoeken had, zij iemand van hen tot hem moesten zenden, om hun verzoek met bescheidenheid voor te dragen, waarna hij hun van antwoord zou dienen; zoolang zij zoo schreeuwden, kon hij hen niet te woord staan. **)

»Flap,« daar ging de deur dicht.

Verbluft bleven de vorsten nu tegen de gesloten deur staren; anderen, die alleen den graaf zich in zijn woning hadden zien terugtrekken en meenden dat hij zich niet met het volk wenschte te bemoeien, begonnen te morren en te tieren, terwijl de rest op het Sint Janskerkhof, die van het voorgevallene niets gehoord of bemerkt had, steeds bleef uitroepen: »Weg met de Spanjolen! Weg met het Spaansche nest!«

Eindelijk gelukte het een aantal Hoplieden het volk toe te spreken en wat tot bedaren te brengen.

»Indien ge zóó doorgaat, staat ge hier morgenochtend nog, zonder iets te hebben uitgevoerd!« riep een van hen uit.

»Weg met de Spanjolen en het nest!« werd er weder geroepen.

*) J. H. van Bolhuis. Geschiedenis van het Kasteel „Vredendorch“. Tijdschrift van Utrecht. Deel IV, blz 196.

**) N. v. d. Monde. Geschiedenis der stad Utrecht. Deel II, blz. 162.

»Hou jij je «kakebeenhuishouden» even dicht,« hernam de Hopman, »dan kunnen we eens hooren wie bij den Graaf het woord zal voeren.«

»Ik!« werd er plotseling rechts van hem geroepen. Een schaterend gelach steeg nu op uit de menigte.

»Jou bult is nog grooter dan jijzelf bent!« riep een der poorters den nieuwen spreker spottende toe. »De Graaf zou denken, dat je hem kwam verkoopen.«

Luid lachende schaarde men zich om het mannetje heen, dat, door het rumoer, getier en geschreeuw half verstaan hebbende wat de Hopman gezegd had, zich plotseling als woordvoerder van de menigte bij den Graaf had willen opwerpen.

Nu hij honderden spottende oogen op zich gevestigd zag, kreeg hij een kleur als vuur en, zoo snel als hij kon, maakte hij zich uit de voeten, de omstanders luid lachende over dit koddig tusschenspel achterlatende.

»Wie wil nu de boodschap van het volk bij onzen Graaf gaan overbrengen?« hernam de Hopman weder, toen de rust was teruggekeerd. Met voorbedachten rade wilde hijzelf, noch een zijner mede-Hoplieden als woordvoerder dienst doen, opdat de graaf niet zou denken, dat de Hoplieden dezen volksoploop hadden uitgelokt.

Doch geen der schreeuwers en tierders scheen daartoe den moed of lust te hebben; allen hielden nu hun mond gesloten, keken elkander aan, doch zeiden niets.

Terwijl de vorsten zich nu niet meer doen hooren en uit de achterhoede nog steeds verwarde kreten opstijgen, komt er van links eenige beweging in de menigte.

De advokaat van het Hof van Utrecht, Mr. Pieter Ruysch, komt op zijn wandeling voorbij de opgewonden menigte. *) Verwonderd over dezen grooten volksop-

*) J. H. v. Bolhuis. Geschiedenis van „Vredensborch.“ Deel IV, blz. 196.

loop, vraagt hij naar de reden daarvan en rasch zijn de tongen weer los en wordt hem van alle kanten het doel van dezen oploop medegedeeld, neen, toegeschreeuwd. En als hem wordt gezegd, dat de Graaf heeft medegedeeld, dat een van hen naar binnen zal moeten gaan, om de boodschap van het volk over te brengen, dan antwoordt de waardige man: »De Graaf heeft groot gelijk aldus te handelen. 't Is hier nog meer tumult en oproer dan op de V i s c h m a r k t bij de »penswijven.«

Doch nu wordt er bij onzen Raadsman van alle kanten op aangedrongen, dat hij als woordvoerder van het volk bij den graaf Van Bossu zal optreden en hem zal vragen dat hij den poorters toestaat over te gaan tot de bestorming van het gehate kasteel »Vredenborch«.

Tevergeefs wendde de advokaat pogingen aan om van die opdracht ontslagen te worden, door den onstuimigen aandrang der menigte zag hij zich genoodzaakt zich naar haar wil te schikken. *)

Met statigen tred begaf hij zich nu naar de woning van den Graaf, terwijl de menigte eerbiedig ruimte voor hem maakte. Bij het huis aangekomen, liet hij den klopper neervallen en werd de deur eenige oogenblikken later voor hem geopend.

»Kan ik den heer Graaf eenige oogenblikken spreken?« vroeg hij den dienaar, die hem opendeed.

«Misschien wel, sinjeur, wien kan ik aandienen?»

»Mr. Pieter Ruysch, advokaat bij het Hof van Utrecht.«

De lakei boog en na den Raadsman een rustbank te hebben aangewezen waarop deze zich kon nederzetten, verwijderde hij zich, om na eenige minuten terug te komen met de boodschap, dat de Graaf hem wachtte.

*) N. v. d. Monde. Geschiedenis der stad Utrecht. Deel II, blz. 164.

Weldra was hij bij den Graaf toegelaten en, na zich eerst »met goede gratie seer beleefdlijck« *) bij den Graaf verontschuldigd te hebben, stelde hij hem de bezwaren, vorderingen en aanbiedingen der burgerij voor.

Bossu antwoordde: »datter alle goed d e v o i r gedaen was omme het Casteel te bemachtigen, naer het gereedschap, dat hij daer te synder comste hadde ghevonden.« *)

Ik zal verder niet nalaten, heer advokaat,« hernam Bossu, »alles te doen, wat tot verovering vereischt wordt. Doch wat het aanbod betreft van bestormen, dit is geen werk voor burgers, doch voor geoefende, in den krijg geharde soldaten. De poorters weten niet wát het inheeft een zoo geduchte sterkte als »Vredendorch«, door zulke oude, ervaren, welgeoefende en kloekmoedige soldaten verdedigd, met storm aan te vallen. Ik stel te veel prijs op het leven der burgers, dan dat ik hen met vrouwen en kinderen in ellende en verderf zou willen brengen. **)

Indien ik een paar honderd soldaten uit het leger had of evenzoo veel Watergeuzen, dan zou ik de bestorming wel aandurven, doch nu niet. Laten de poorters mij slechts vertrouwen; het kan niet lang meer duren of de bezetting zelf zal er meer dan genoeg van hebben en het Kasteel ontruimen. De bevelhebber is van alle verkeer afgesloten en zal wel genoodzaakt zijn zich spoedig over te geven. En nu, heer advokaat, wil deze boodschap aan het wachtende volk mededeelen!«

De heeren stonden op en na afscheid van elkander genomen te hebben, verliet de heer Ruysch de grafelijke woning, en buiten gekomen deelde hij den uitslag van zijn onderhoud met den Graaf mede.

---

*) (J. H. v. Bolhuis).

**) N. v. d. Monde. Geschiedenis der stad Utrecht. Deel II, blz. 165.

Doch de menigte nam hiermede geen genoegen en luid tierende, schreeuwende en morrende, bleven zij aandringen op hun eisch het Kasteel te mogen bestormen.

De Hoplieden en anderen, die de juistheid van Bossu's redeneering inzagen, deden veel moeite de heethoofden hier en daar wat tot bedaren te brengen. Toen men zag dat de Graaf bij zijn besluit bleef en geen nader antwoord gaf, verliet de menigte eindelijk, niet zonder luide te mörren, het S i n t J a n s k e r k h o f en verstrooide zich in de verschillende straten der stad.

HOOFDSTUK XIV.

DE OVERGAVE VAN HET KASTEEL.

Mistroostig zat de Spaansche bevelhebber den volgenden morgen, den 7den Februari 1577, in zijn vertrek. De kaarten van Utrecht waren op zijde geschoven en voor hem het inzien en nakijken niet meer waard: hij gevoelde, dat hij den langsten tijd was hier geweest!

Welk een tegenslag voor hem! Zijn roem van ervaren krijgsman had hier een gevoeligen knak gekregen; de zon van zijn krijgsmansleven begon hier te tanen en zou straks roemloos ondergaan.

Wie had kunnen denken, dat hij, na vruchteloze pogingen te hebben aangewend om de burgerij in toom te houden, het ten slotte tegen de »luyden uit het kikkerland« tòch moest opgeven en het onderspit delven.

Met dergelijke overpeinzingen was hij vervuld en een diep stilzwijgen heerschte in het vertrek, want de aanwezige officieren, hopman Varos en de andere hoplieden, benevens pater Leonius, durfden den bevelhebber in zijn overpeinzingen niet storen.

Eindelijk opende d'Avila den mond en sprak :
 »Het geeft toch niets ! De krijgslist, die we hebben aangewend om veertien dagen uitstel aan te vragen, om het bevel van den Landvoogd tot overgave van het Kasteel te onderzoeken, *) heeft tot niets geleid, want de stedelijke regeering heeft dat uitstel van de hand gewezen. Van alle zijden zitten we hier ingesloten, terwijl het ons binnenkort aan kruit en lood gaat ontbreken. We kunnen het hier nog wel eenige dagen uithouden, doch dan staan we voor dezelfde geschiedenis. Wat zullen we dus doen ?«

Geruimen tijd heerschte er weder een diep stilzwijgen, want niemand dorst het antwoord uit te spreken, dat de eenige oplossing van de zaak zou zijn.

Eindelijk waagde pater Leonius het op te merken :
 »De soldaten kunnen toch nog wel eens beproeven uit alle macht los te branden, een bres te schieten in de verschanste straten en eenige uitvallen te doen ; ongetwijfeld hebben hun pogingen een gunstigen uitslag, want de heilige Maagd . . .«

Een spottende blik uit de oogen van d'Avila, die zich altijd meer op zijn krijgsmanservaringen verlaten had dan op de hulp der aangeprezen Maagd, deed pater Leonius het verdere gedeelte van zijn voorstel maar inslikken, doch hij nam zich tevens in alle stilte voor om, zoodra hij uit het Kasteel zou zijn en buiten de stad in veiligheid, dezen Spanjaarden den rug toe te keeren en zijn toevlucht te zoeken in het een of ander klooster.

---

*) N. v. d. Monde. Geschiedkundige beschrijving der stad Utrecht. Deel II, biz. 335.

Hopman Varos was de eerste der officieren, die het antwoord op de vraag durfde geven.

»Ik vind het maar het best, heer bevelhebber, dat we met den graaf Van Bossu en de stedelijke regeering gaan onderhandelen over de overgave van het Kasteel onder voorwaarde van vrijgeleide tot de naastbijzijnde Spaansche vesting voor onze soldaten met de vrouwen en kinderen.«

Het hooge woord was er uit en — tot zijn niet geringe blijdschap — knikte d'Avila goedkeurend met het hoofd.

Toen de overige officieren zagen waar het heenging, deden ook zij hun mond open en — merkwaardig waren allen hetzelfde gevoelen toegedaan.

»Hopman Varos,« beval d'Avila, nu een besluit nemende, »laat de trommelslagers op de bastions aanrukken en het sein geven aan de poorters, dat we met hen wenschen te onderhandelen. Hoe eerder we hier uit zijn, des te beter.«

»Zeer goed, heer bevelhebber,« antwoordde Varos en wilde het vertrek verlaten, doch d'Avila riep hem nog even terug.

»Wat ik vragen wilde, Varos, heb je dien poorter niet meer hier gezien?«

»Neen, heer bevelhebber; het is bijna zes weken geleden, dat hij voor het laatst in het Kasteel is geweest. Misschien is hij wel ziek of, wat niet minder mogelijk is, heeft een onzer kogels hem getroffen.«

Indien hij dood is,« zeide nu pater Leonius plechtig, »dan is hij nu, tot loon voor zijn goede werken, bij de heiligen.«

»Wel mogelijk,« merkte de bevelhebber droogjes op, »hij had er juist een gezicht voor!«

Met moeite onderdrukten de officieren een luid gelach, terwijl pater Leonius schouderophalend het vertrek verliet.

Ook hopman Varos verliet het vertrek van den

bevelhebber en begaf zich naar de wacht. Spoedig stond een viertal trommelslagers bij hem benevens eenige soldaten, die lange stokken, waaraan witte doeken bevestigd waren, bij zich hadden.

Weldra stapte hopman Varos met deze manschappen het binnenplein over en klom op het bastion aan de Zuidzijde van het Kasteel; de Spanjaarden waren na eenige oogenblikken gereed de aandacht van de nabij het Kasteel op post zijnde Gildenwacht tot zich te trekken.

»B a t t o s ! slaat op !« klinkt het nu uit des Hopmans mond en op hetzelfde oogenblik slaan de tamboers er met alle macht op los: een langgerekt tromgeroffel laat zich nu hooren.

Weldra hebben de Gildenwacht en de schansgravers het tromgeroffel gehoord en kijken in de hoogte naar de bastions, waar zij tot hun groote verwondering een Spaansch officier bemerken met een viertal trommelslagers, die er nog altijd flink op los roffelen, terwijl naast hen een drietal soldaten eenige stokken met witte doeken omhoog houden.

De Hopman der Gildenwacht, die aan dit laatste sein bemerkte, dat de Spanjaarden daar met vreedelievende bedoelingen stonden, gaf zijn manschappen bevel met hun werkzaamheden op te houden en, zich door de gedeeltelijk gedempte gracht begevende, naderde hij het bastion, waarop hopman Varos stond.

»Wel, heerschap ?« vroeg hij den Spaanschen officier, »wat is er van uw verlangen ?«

»De bevelhebber wenscht met den graaf Van Bossu en de stedelijke regeering te onderhandelen over de overgave van het Kasteel. *) Wil deze boodschap aan den Graaf en de stedelijke regeering overbrengen.«

*) Geschiedkundige beschrijving der stad Utrecht. N. v. d. Monde. Deel II, blz. 337.

»In orde!« riep de Hopman terug en, opgewonden over deze heuglijke omkeering van zaken, gaf hij een paar zijner manschappen bevel zich zoo spoedig mogelijk te begeven naar de Drift, om den graaf Van Bossu dit blijde nieuws mede te deelen.

Het aangewezen tweetal was spoedig op weg, doch kon niet nalaten aan dezen en genen hunner kennissen, die zij onderweg tegenkwamen, mededeeling te doen van de spoedige overgave der Spaansche bezetting.

En, zooals te verwachten was, werd dit nieuws spoedig door de gansche stad bekend gemaakt en op aller gezichten was natuurlijk groote vreugde te lezen.

Met voldoening hoorde Bossu de belangrijke tijding aan, hem door de beide manschappen gebracht.

Hij had dus gisterenmiddag wel goed gezien! Spoedig was hij gereed te vertrekken en stond na een half uur vóór het bastion en deelde den inmiddeels gewaarschuwden hopman Varos mede, dat hij de mededeeling van den bevelhebber aan den Raad zou overbrengen.

Van de schansen en van de verschillende bastions waaide na eenige oogenblikken een aantal witte vlaggen ten teeken, dat de vijandelikheden voorloopig waren geëindigd.

Welk een rustige nacht brak er nu aan! In geen weken had men zoo rustig kunnen slapen! Doch een blijde en opgewonden vreugde dreef allen weder vroeg uit de veeren!

Tegen acht uur zag men de leden van den Rade, benevens de heeren Staten van Utrecht, zich spoeden naar »Hazenbergh« en »Lichtenbergh«, om dáár met elkander de voorwaarden te bespreken, waarop de Spaansche bevelhebber het Kasteel zou overgeven.

Dat de graaf Van Bossu, uit liefde voor zijn oude krijgsmakkers, dezen zoo aannemelijk mogelijk

trachtte te stellen, is licht te begrijpen. In welgekozen woorden gaf hij in overweging om d'Avila niet noodeloos te verbitteren, doch hem zoo vreedelievend mogelijk tegemoet te komen.

Met algemeene stemmen werd hiertoe besloten en tegen negen uur reeds was de Spaansche bevelhebber in het bezit van een schrijven, waarin hem verzocht werd tegen twee uur eenige zijner officieren als afgevaardigden te zenden naar het **S i n t J o b s - G a s t h u i s** aan den **L e i d s c h e n R i j n** tot het houden eener bijeenkomst met de afgevaardigden der stad. *)

d'Avila gaf nu aan de twee oudsten zijner officieren, waaronder hopman Varos, bevel zich te kleeden in »groot tenue« zooals onze soldaten zouden zeggen, om zich tegen den bepaalde tijd te begeven naar het klooster van **S i n t - J o b**. Tegen twee uur werd de poortdeur onder het bastion bij de **S i n t - E l i s a b e t h s t r a a t** geopend en stapten beide officieren de poort uit, vergezeld van eenige Spaansche soldaten als gevolg.

Een groote menigte had op dat tijdstip reeds post gevat nabij de **C a t h a r i j n e s t r a a t**, om de afgevaardigden van den Spaanschen bevelhebber te zien voorbijtrekken. Dank zij de krachtige maatregelen der Hoplieden om te zorgen, dat den officieren geen leed kon wedervaren, stapten dezen, aangehaapt door eenige honderden poorters, de **S i n t C a t h a r i j n e p o o r t** uit, in de richting van den **L e i d s c h e n R i j n**, voorbij het **E l l e n d i g e k e r k h o f** en waren binnen korten tijd bij het klooster aangekomen.

Hier vonden zij in een der zalen, waar de samenkomst gehouden zou worden, den graaf Van Bossu

---

*) N. v. d. Monde. Geschiedkundige beschrijving der stad Utrecht. Deel II, blz. 337.

reeds zitten met een aantal Heeren der Staten van Utrecht, leden van den Raad, benevens eenige Hoplieden der Gilden en eenige poorters.

Door toedoen van den Graaf had Van Bergen, die vroeger meermalen bij hem op de Drift was geweest, een vrijgeleide gekregen de zitting bij te wonen.

Toen de Spaansche officieren binnentraden, stonden de Graaf en de andere Heeren van hun zetels op en werden de beide Spanjaarden op hoffelijke wijze begroet, waarna de Graaf den beiden officieren verzocht op de voor hen bestemde zetels aan de groene tafel plaats te nemen.

Na eenige oogenblikken tikte Bossu op de tafel ten teeken, dat de samenkomst zou beginnen en sprak tot de Spaansche officieren: »Het deed der burgerij en stedelijke regeering groot genoeg te vernemen, heeren afgevaardigden, dat de bevelhebber van het Kasteel u zou zenden, om met ons te onderhandelen over de overgave van »Vredenborch«. De vijandelijkheden hebben lang genoeg geduurd en het baat niets die van weerszijden langer te rekken. Daarom heeft de Raad besloten den bevelhebber met al zijn manschappen, hun vrouwen en kinderen, benevens alles wat tot hun persoonlijk eigendom behoort, ongehinderd te laten vertrekken. De regeering zal zorg dragen voor de benoodigde wagens. Heeft u, hopman Varos, daaromtrent iets mede te deelen of te verzoeken?»

De aangesproken Spaansche officier stond nu op en zeide:

»Het zal den bevelhebber ongetwijfeld genoeg doen, wanneer hij deze voorwaarden hoort. In den Raad der officieren zijn gisterenmiddag dergelijke voorwaarden besproken, doch de bevelhebber dringt er op aan een vrijgeleide te ontvangen tot de naastbijzijnde Spaansche bezetting.«

»De Raad zal hier wel niets tegen hebben,« hernam Bossu en, na nog eenige wisseling van gevoelens gehouden te hebben, werd de vergadering opgeheven en den officieren uitgeleide gedaan.

Van Bergen, die zich aan het einde der zaal bevond, in de nabijheid der Spaansche soldaten, spitste de ooren toen hij den naam »Varos« hoorde. Zou die officier dezelfde Hopman zijn, van wien Kwater in zijn koorts gesproken had?

»Is die officier, die vlak tegenover den graaf Van Bossu zit, hopman Varos?« vroeg hij zachtjes aan een der soldaten.

»Jawel, sinjeur, hopman Varos is de oudste der officieren van de bezetting.«

»Kwam vroeger niet meermalen een der poorters van Utrecht op het Kasteel bij den Hopman?« vroeg Van Bergen verder. »Hij was een lang persoon met een mager, schraal gezicht.«

De Spanjaard zag den ander wantrouwend aan, doch, daar de vijandelijkheden toch geëindigd waren en de soldaten over eenige dagen zouden vertrekken, antwoordde hij: »Jawel, die persoon is meermalen op het Kasteel geweest.«

Hierop deelde Van Bergen het drietal mede, hoe het einde van den verrader was geweest en verzocht hun deze mededeelingen aan den Hopman over te brengen.

Intusschen maakten de Spaansche officieren aanstalten tot vertrek en de soldaten voegden zich nu weder bij hen, waarna zij den terugweg naar het Kasteel namen.

Nog dienzelfden dag werd het verdrag door beide partijen geteekend en bepaald, dat het aftrekken der bezetting zoude plaats hebben op den 11den Februari in het middaguur. *)

*) Geschiedkundige beschrijving der stad Utrecht. N. v. d. Monde. Deel II, blz. 337.

Een reusachtige menigte had zich op dien dag reeds vroeg verzameld nabij het Kasteel, om den roemloozen aftocht der Spanjaarden gade te slaan. Dank zij de goede zorgen van den graaf Van Bossu, waren de wegen door de Duitsche troepen en de Gilden behoorlijk afgezet, zoodat de Spanjaarden met hun vrouwen, kinderen en de wagens met huisraad en andere voorwerpen ongehinderd konden doortrekken.

Plotseling weerklinkt een langgerekt tromgeroffel; aller oogen richten zich naar »Vredendorch« en ziet, de poortdeuren nabij de Sint Elizabethstraat openen zich en een lange stoet van wagens, ongeveer 30 in getal, waarop een aantal vrouwen en kinderen, benevens allerlei huisraad, reed de poort uit, langs de bijna gedempte gracht van het Kasteel, voorbij de Sint Catharijnestraat, de brug van den Singel over in de richting van den Leidischen Rijn.

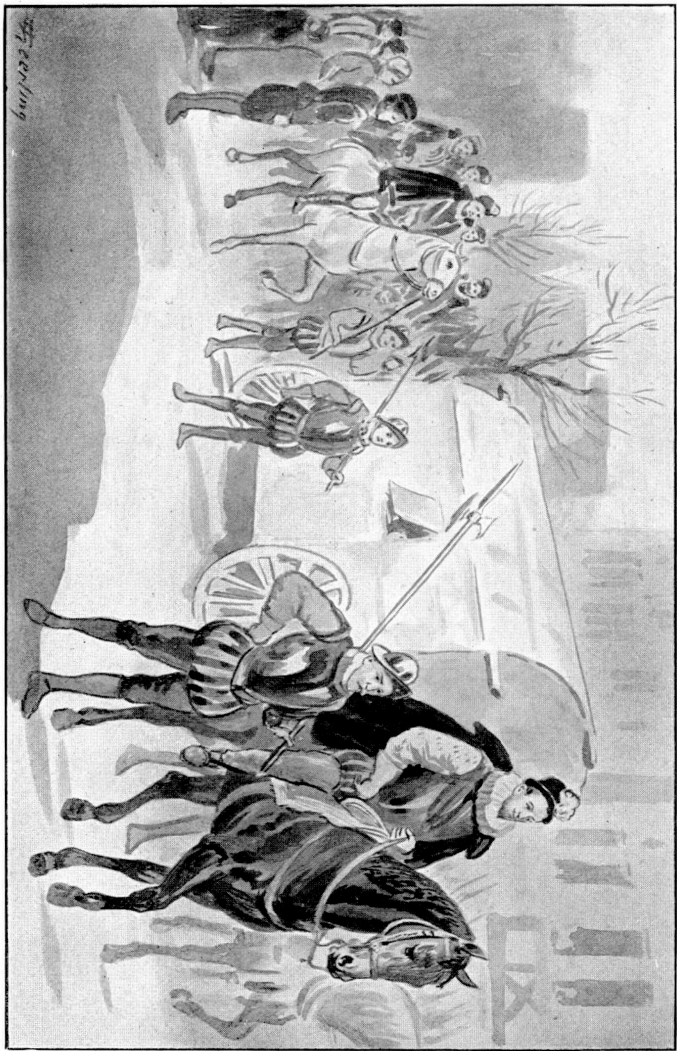
Verscholen achter eenige vrouwen en kinderen, reed pater Leonius op een der wagens mede, bang zijnde, dat de saâmgestroomde menigte hem zou bemerken.

Nauwelijks zijn de wagens voorbij, of een schitterende stoet van officieren, rijk uitgedost, volgde dit transport. 't Was, alsof ze door hun kleeding nog eenigen indruk wilden maken op het volk.

Met sombere blikken, omringd door zijn officieren, reed de gewezen bevelhebber d'Avila de poort uit en achter hen volgde de geheele bezetting van 150 soldaten, terwijl de gansche stoet door een vendel Duitsche troepen gesloten werd.

In alle stilte trokken de, op andere tijden zoo trotse Spanjaarden af naar het Carthuiser-Klooster, van waar zij, na eenige dagen rust, onder behoorlijk geleide over Breda naar Antwerpen vertrokken. *)

*) N. v. d. Monde. Geschiedkundige beschrijving der stad Utrecht. Deel II, blz. 337.

Nauwelijks waren de laatste Spanjaarden de stadspoort doorgegaan, of een luid gejuich steeg uit de saamgepakte menigte op. De hoeden vlogen de hoogte in en overal stegen vreugdekreten op, nu eindelijk de langgewenschte bevrijding van de Spaansche bezetting was gekomen.

De graaf Van Bossu gaf den Duitschen troepen bevel het Kasteel te bezetten, doch hierin had hij geheel en al buiten den zin der burgerij gerekend.

Hadden zij daarvoor gevochten: den Spaanschen dwingeland weg te hebben, opdat ten slotte het Kasteel weder door vreemde troepen zou bezet worden?

Neen, zij zelf zouden het Kasteel bezetten!

Luide gaven zij dit den Graaf dan ook te kennen, temeer omdat zij vreesden, dat de Duitsche troepen hetzelfde spelletje zouden kunnen spelen als de Spanjaarden.

Hun vrees voor de Duitsche troepen was niet ongegrond, want na eenige dagen sloegen deze aan het muiten. *)

Gelukkig begreep de graaf Van Bossu, dat hij aan dezen billijken eisch der poorters moest toegeven. Hij zag af van zijn voornemen de Duitsche troepen op »Vredenborch« te doen inkwartieren, doch eischte een beëdigde verklaring, dat het Kasteel niet zou gesloopt worden, doch voor den Spaanschen koning zou bewaard blijven. **)

Als een loopend vuurtje ging het bericht de stad door, dat het Kasteel door de Gilden zou bezet worden.

Zie, daar komt van uit de Sint Elizabethstraat, wier verschansing inmiddels grootendeels

*) P. Bor, Nederlandsche Oorlogen. Deel X, blz. 229.

**) Geschiedkundige beschrijving der stad Utrecht. N. v. d. Monde. Deel II, blz. 337.

is opgeruimd, de burgemeester aan ; naast hem loopt de Schout en hopman Van Kessel, die het bevel voert over een honderdtal burgers. Allen gaan nu de poort door en het Kasteel binnen en na eenige minuten wappert de Stads-banier op de Bolwerken.

Zoo was dan eindelijk, na wekenlangen strijd en inspanning, de rust binnen de oude Bisschopstad teruggekeerd. Zoo goed en zoo kwaad als het ging, werd op den eerstvolgenden Zondag in de kerken een groote dienst gehouden met een plechtig »Te Deum,« terwijl de vrienden van de »nije leere«, die, tot hun zeer groot leedwezen, zich niet in het bezit mochten verheugen van een kerkgebouw, bij elkander kwamen om de groote daden des Heeren te loven.

In de woning van vrouw Van Dalen vinden we ook zulk een gezelschap bijeen, waaronder Van Bergen en Rudolf de knecht, die beiden met den overleden Van Dalen dapper op den Buurtoren hadden medegeholpen aan de verdediging der stad.

»Hoe jammer,« zeide vrouw Van Dalen, »dat mijn diepbetreurde man dezen dag niet meer heeft mogen beleven, hij zou zich niet minder hebben verheugd dan wij.«

»Zeker, lieve vriendin,« sprak nu Van Bergen, »doch hij is nu dáár, waar in het geheel geen moeite meer is en geen verdriet, en die vrede, dien hij nu smaakt, is verre beter dan dien wij hier hebben. Maar, dat neemt niet weg, dat wij allen, ja geheel Utrecht, blijde mogen zijn met deze heerlijke gebeurtenis, dat we bevrijd zijn van het knellende juk der Spaansche bezetting. Daarom past het ons den Heere daarvoor te danken en in te stemmen met de belijdenis van den ouden zanger Israëls : »Looft den Heere, mijne ziel ! en vergeet geene van Zijn weldaden !«

HOOFDSTUK XV.

DE VAL VAN HET NEST.

Zoo was dan toch eindelijk de rust teruggekeerd en scheen de vrede nu voorgoed te zijn gevestigd, vooral, toen de Duitsche troepen, die nog veel soldij te beuren hadden en daarop natuurlijk bleven wachten, ten slotte werden uitbetaald en voor het grootste gedeelte de stad verlieten.

De kerken en huizen, die van de Spaansche kogels veel geleden hadden, werden hersteld of vernieuwd; de burgerij begon nu weder geregeld aan haar gewonen arbeid, waardoor na verloop van tijd alles weder tot zijn ouden toestand terugkeerde.

De zaak van Van Dalen werd door Van Bergen met behulp der knechten voortgezet en nam zeer in bloei toe. Het was Van Bergen gelukt elders huisvesting te krijgen; 's morgens vroeg begaf hij zich naar de welbekende werkplaats in de *M e r s s e g a s t*, om die tegen het vallen van den avond weder te verlaten.

Het Kasteel was iederen dag door de Gildenwacht bezet, onder bevel van hopman Van Kessel, doch die burgerbezetting, hoe vredelievend zij ook mocht wezen, werd weldra als een lastpost beschouwd.

Waartoe diende nog dat Kasteel, dat zulk een onaangename herinnering bij allen opwekte? Vele stemmen gingen op uit het midden der burgerij om »Vredenborch« af te breken en met den grond gelijk te maken.

Doch dat was spoediger gezegd dan gedaan, want de regeering zorgde er met angstvallige nauwkeurigheid voor, dat geen enkele steen van de sterkte

uit zijn voegen raakte : de Spaansche koning zou er lang niet over tevreden zijn geweest, indien dit machtig bolwerk vernield werd en zou van zijn gramschap mogelijk wel met de wapenen laten blijken !

Toch bestond er eenige vrees, ook bij de regeering, dat de Spanjaarden op den een of anderen dag zouden kunnen terugkomen om het Kasteel met geweld weder in handen trachten te krijgen, waardoor hetzelfde spelletje der beide laatste jaren zich zou kunnen herhalen en misschien met nog ernstiger gevolgen dan voorheen.

Geslingerd tusschen vrees voor den koning en angst voor de terugkomst der Spanjaarden, verriichten èn regeering èn poorters hun werkzaamheden en vloog de tijd voorbij, doch langzamerhand begon een geest van haat en ontevredenheid over het blijven staan van het Kasteel bij de burgerij op den voorgrond te treden, temeer toen door het gansche land de invloed der Spanjaarden hoe langer hoe meer verdween en de zon der vrijheid in de Nederlanden meer en meer begon door te breken.

Het spreekwoord : »Kleine oorzaken, groote gevolgen« werd ook aan »Vredenborch« bewaarheid !

Sommige leden der Staten, die het Kasteel eveneens gaarne zagen verdwijnen, gaven in hun vergaderingen dat meermalen op duidelijke wijze te kennen, *) hetwelk voldoende was om de burgerij aan te sporen haar voornemen het Kasteel te doen afbreken, door te zetten.

Daarbij kwam nog een eigenaardige bijzonderheid, die het meest den doorslag gaf om over te gaan tot afbreking van »Vredenborch«.

De burgerbezetting begon gebrek aan brandstof te krijgen. Hopman Van Kessel vroeg toen aan de rege-

---

*) N. v. d. Monde. Geschiedkundige beschrijving der stad Utrecht. Deel II, blz. 338.

ring om nieuwen voorraad, doch de regeering had niet veel lust haar geld uit te geven voor het Kasteel, dat het eigendom des Konings was.

Van Kessel wendde zich nu tot den rentmeester des Konings, doch ook deze wilde de benoodigde brandstof niet laten komen en verwees den Hopman weder naar de Staten. Dezen op hun beurt gaven den rentmeester bevel den Hopman van het noodige te doen voorzien, maar hij bleef bij zijn bewering, dat hij daartoe geen volmacht had.

Zoo werd de Hopman »van den muur naar het kastje en van het kastje naar den muur« gezonden en op deze wijze werden dagen en weken doorgebracht en was er nu ruim een jaar verlopen sinds den dag, waarop de Spanjaarden de C a t h a r i j n e p o o r t waren uitgetrokken.

Dat de toestand op deze wijze niet kon blijven voortduren, begrepen de Heeren Staten zeer goed en ten slotte besloten zij hieraan een einde te maken.

Op een morgen in begin Mei 1578 hielden zij een vergadering, om over het Kasteel te spreken en over den toestand te beraadslagen. Het volk, door eenige van hen ingelicht omtrent het doel dezer vergadering, liep te hoop op het D o m k e r k h o f en bleef luid pratende staan voor het »Kleine Kapittelhuis«, waarin de Heeren Staten vergaderd waren.

Meer en meer raakte de saâmgestroomde menigte in een opgewonden stemming en, evenals in Februari van het vorige jaar, weerklonk plotseling de kreet: »Weg met »Vredenborch«, weg met het nest!«

»Vooruit, naar »Vredenborch«!« riep er plotseling een en eensklaps zette de menigte zich in beweging en ging door de C o r t e G a e r d e, voorbij de V i s c h m a r k t, door de L a k e n s n i j d e r s t r a a t, links om den S t e e n w e g op, door de S i n t E l i s a b e t h s t r a a t naar »Vredenborch«.

Onderweg sloten zich steeds meer poorters aan, zoodat de stoet hoe langer hoe grooter werd.

Ook Van Bergen met de knechten had zich bij hen aangesloten, toen de menigte door de *L a k e n s n i j d e r s s t r a a t* trok, deels uit nieuwsgierigheid, deels uit verwachting hoe die volksoploop zou eindigen.

Luid tierende en schreeuwende, nu en dan de kreten aanheffende: »Weg met het nest! weg met »Vredenborch«! was de menigte bij het Kasteel aangekomen en bleef een half uur heen en weder loopen, zonder iets uit te voeren. Nu het er op aan kwam, hun tieren en schreeuwen in daden om te zetten, bleef het volk doelloos rond loopen, zonder een poging te wagen het Kasteel af te breken.

En ongetwijfeld zouden zij aan den avond van den dag er nòg hebben heen en weder geloopt, indien niet van onverwachte zijde het sein was gegeven tot het afbreken der sterkte.

De vrouw van een der Hoplieden, Catharina van Leemputte, die vroeger blijk had gegeven, dat zij voor de Spanjaarden volstrekt niet bang was *), was dat wekenlange talmen over het »hoe of wat« betrefende »Vredenborch« beginnen te vervelen! Indien het volk dat »nest« weg wilde hebben, waarom dan niet toegetast inplaats van te blijven zeuren en tieren en schreeuwen!

Eensklaps een besluit nemende, nam zij uit haar huis een houweel en begaf zich door de *C a t h a r i j n e s t r a a t* naar »Vredenborch« en stond weldra tusschen de tierende en schreeuwende menigte.

»Mannen, gaat eens uit den weg en laat me er door,« riep zij uit. Vol verwondering liet men haar door en, toen zij voor de voorpoort stond, vatte zij haar houweel met beide handen op, zwaaide er mede

---

*) Zie noot blz. 36.

in het rond en . . . met één slag vlogen stukken steen van den muur van het Kasteel om de ooren der menigte.

Een luid gejuich steeg op uit het saamgestroomde volk en »Leve vrouwe Van Leemputte,« klonk het nu van alle kanten.

En, alsof de menigte gewacht had op het door de moedige vrouw gegeven sein, liep zij te hoop en spoedig werden nu bijlen en houweelen aangebracht en door krachtige handen in de zware, dikke muren gedreven; stukken steen en puin vlogen in het rond en een ware vernielingskoorts maakte zich van allen meester.

Wat een opgewonden en tierende menigte niet had kunnen doen, wat een deftige beraadslaging der Heeren Staten niet had kunnen uitwerken, dat hadden moed en kordaatheid van één enkele vrouw gedaan: het sein gegeven tot slooping van het gehate »Vredenborch«.

Tevergeefs wendde de stedelijke regeering alle middelen aan om het vernielingswerk te doen ophouden: het volk was niet van »Vredenborch« weg te krijgen en den ganschen dag en nacht werd de slooping voortgezet. Hier en daar boden de dikke muren meermalen weerstand en kostte het den poorters heel wat inspanning en zweetdruppels om de mokers en houweelen in de dikke muren te krijgen, doch met vereende krachten werd het sloopingswerk voortgezet, zoodat na een tweetal dagen het Kasteel er van buiten reddeloos uitzag en het voor een verdediging niet meer geschikt was. *)

---

*) Op den 28sten Augustus gaven, op verzoek van de Staten van Utrecht, de Algemeene Staten toestemming het Kasteel aan de Stadszijde te ontmantelen. Groot en algemeen was de blijdschap der burgerij. Nog dienzelfden dag werd het werk, waartoe ieder bij klokslag was ontboden, met grooten spoed hervat en ging men hiermede onafgebroken voort, tot het gehate kasteel aan de Stadszijde genoegzaam ter neder lag. Niet

Zoo stond dan de oorzaak van alle plaats gehad hebbende vijandelijkheden op het punt van verdwijnen en zou straks bijna geheel met den grond worden gelijk gemaakt.

Niemand blijder dan de burgerij, die eindelijk, na jaren van vrees, haar hoop, het Kasteel uit haar midden weg te hebben, verwezenlijkt zag, waardoor rust en vrede in de oude Bisschopstad voorgoed schenen teruggekeerd.

BESLUIT.

Begeven we ons, voordat we ons verhaal eindigen, nog een oogenblik naar de *Lakensnijdersstraat*, in de woning van wijlen Van Dalen. Ook nu is er een groot gezelschap aanwezig en wel om feest te vieren.

Reeds lang was bij Van Bergen de begeerte opgekomen om op nog andere wijze aan het verzoek van zijn trouwen vriend, op zijn sterfbed geuit, gevolg te geven. En zou dat beter kunnen geschieden dan op een wijze, door God zelf ingesteld? Om te zamen, versterkt door denzelfden band des geloofs, de levensbaan te loopen?

En ook vrouw Van Dalen, die den oprechten vriend van haar overleden echtgenoot had leeren waardeerden en ten slotte liefhebben, had het verzoek van Van Bergen om zijn vrouw te worden, niet afge-

---

vóór het jaar 1581 was de slooping voleind, doch in 1605 waren de Grachten nog niet geheel gevuld. (Van de Water. Pl. boek III, blz. 665). De beide bolwerken bleven als verdedigingspunten bewaard en door een wal vereenigd, en werden aan de Noordzijde van „Vredenborch”, nabij de Catharijnestraat, later huizen gebouwd. N. v. d. Monde. Deel II, blz. 339.

wezen en . . . heden zijn zij met elkander vereenigd in den »houwelijkken staat«. En, waar twee harten elkander op zulk een wijze hebben leeren kennen, kan het niet anders of God Zelf zal dáár wezen de Derde in het verbond, overeenkomstig de belijdenis van den ouden dichter :

Waar liefde woont, gebiedt de Heer Zijn zegen !
Daar woont Hij Zelf, daar wordt Zijn heil verkregen,
En 't leven tot in eeuwigheid.

I N H O U D:

	Bladz.
Inleiding	5
I. De twee vrienden	8
II. De spion	12
III. Een gewichtige bespreking	18
IV. Bij den Aartsbisschop	23
V. Voorbereidende maatregelen	32
VI. Door God gewaarschuwd	39
VII. De stelling van het geschut	47
VIII. De uitval der Spanjaarden	51
IX. De beschieting	56
X. Voortzetting der vijandelijkheden	59
XI. Ingegaan in de rust	67
XII. Het kwaad loont zijn meester	71
XIII. Een volksoploop	83
XIV. De overgave van het kasteel	91
XV. De val van het nest	101
Besluit	107
